ΕΤΟΣ Α'—1898 + ΑΡ. 19 + 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η ΘΕΛΗΣΙΣ

(*Κατὰ τὸν Ἐλβετὸν φιλόσοφον L. Choisy*)

Ἀπόλυτος κατακτητὴς καὶ δεσπότης τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ θέλησις. Τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ πεῖρα, ἥτις μόνη δύναται νὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς γνῶσιν τῆς ἀληθείας ταύτης. Δύο δὲ εἶνε τὰ ἐδάφη, ἐφ' ὧν ἀσκεῖται ἡ θέλησις· ὁ ἐσωτερικὸς ἡμῶν βίος, ἢ τὸ συνειδός, καὶ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος. Ἐξετάσωμεν αὐτὴν ἐπὶ τῶν δύο τούτων, καὶ πρῶτον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ βίῳ.

Ὁ μέγας φυσιοδίφης Βυφφὼν εἶπεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις εἶνε δύναμις δεσπόζουσα τῶν λοιπῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ πασῶν τῶν σωματικῶν· ἀρκεῖ νὰ κυβερνᾷ καὶ διευθύνῃ τις αὐτὴν μετὰ λόγου. Εἰς τὴν διαταγὴν ἢ προτροπὴν τῆς θελήσεως τὰ ὄργανα τοῦ σώματος, δι' ὧν ἐνεργεῖ ἡ ψυχή, ὑποτάσσονται, κινοῦνται, ἠρεμοῦσι κάμπτονται, ἀσκοῦνται, ὀξύνονται, θαυμασίως. Ἄνευ τῆς θελήσεως δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς χωρὶς νὰ βλέπωμεν, ὦτα χωρὶς νὰ ἀκούωμεν καὶ ἐγκέφαλον χωρὶς νὰ ἀντιλαμβανώμεθα καὶ νοῶμεν. Τὸ δὲ κατ' ἀντίθεσιν συμβαῖνον εἶνε ἔτι ἀληθέστερον· ἡ θέλησις δηλονότι δι' ἐπανειλημμένων ἐνεργειῶν διαπαιδαγωγεῖ οὕτως εἰπεῖν τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ ὦτα, τὴν φωνὴν καὶ τὸν ἐγκέφαλον. Οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος χορευταὶ καὶ σχοινοβάται ἀποκτῶσιν ἀσφαλὲς βλέμμα καὶ εὐκαμψίαν τῶν ἄκρων καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἣν ὀφείλουσιν εἰς τὴν διδάσκαλον αὐτῶν θέλησιν. Ἴδετε μετὰ ποίας τέχνης οἱ ἀοιδοί, οἱ ἠθοποιοί, οἱ ῥήτορες διαχειρίζονται τὰ φωνητικὰ αὐτῶν ὄργανα, πῶς μανθάνουσι νὰ ἀναπνέωσι, νὰ χειρονομῶσι, νὰ κρατῶσι τὸν βῆχα καὶ τὸν πταρμόν. Τὸ θέλειν ἐστὶ δύνασθαι. Πολλοὶ δύνανται νὰ ἐγείρωνται ἐκ τοῦ ὕπνου κατὰ θέλησιν ἀκριβῶς τὴν ὥραν, ἣν ὥρισαν ἀφ' ἑσπέρας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν φαινομένων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουσιν «ἀσυνείδητον ἐγκεφαλικὴν ἐργασίαν». Τοιοῦτόν τι ἐκδηλοῦται ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς ὑπαλλήλους ἐμπορικῶν γραφείων, οἵτινες δύνανται νὰ ἀριθμῶσι μετ' ἀκριβείας, ἐνῷ συγχρόνως παρακολουθοῦσι τὴν συνδιάλεξιν τῶν συντρόφων των· εἰς στοιχειοθέτας καὶ διορθωτάς, οἵτινες στοιχειοθετοῦσιν ἢ διορθοῦσι χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνωνται τῆς ἐννοίας τῶν ὅσων διέρχονται ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των· εἰς στενογράφους, οἵτινες ἐκθέτουσι μηχανικῶς τοὺς λόγους καὶ τὰς δημηγορίας τῶν ῥητόρων καὶ μετὰ ταῦτα δυσκόλως ἀναγινώσκουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν γραφήν. Ἡ ἀσυνείδητος αὕτη ἐργασία οὐχ ἧττον γίνεται καὶ καθ' ὕπνον· ὁ μαθηματικὸς π. χ. εὑρίσκει τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ἣν ἐζήτει ἀφ' ἑσπέρας· ὁ μαθητὴς ἐγκολάπτει ἐν τῇ μνήμῃ του τὸ χωρίον τοῦ συγγραφέως, ὅπερ ἀτελῶς ἤξευρε τὴν προηγουμένην· ὁ μουσικὸς συνθέτει συμφωνίαν καὶ ὁ ποιητὴς στιχουργεῖ ὅ,τι προηγουμένως εἰς μάτην ἀπεπειράθη νὰ κατορθώσῃ. Ἐὰν μεταβῶμεν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, μανθάνομεν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἡ θέλησις πιέζει τὰς παλλούσας χορδὰς τοῦ ὀργάνου τούτου καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν ὡθούσης δυνάμεως ἐνεργεῖ ἐν αὐτῷ, ὅπως ὁ ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ ἐν τῷ τηλεγράφῳ. Ἡ συγκέντρωσις αὕτη τῆς θελήσεως παρατηρεῖται ἐν τῷ φαινομένῳ τῆς προσοχῆς ἐν στιγμαῖς προσηλώσεως καὶ ἀκριβοῦς παρατηρήσεως. Ἡ θέλησις τότε περισυνάγεται καὶ διευθύνει τὴν βολὴν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἐπὶ ἑνὸς δεδομένου σημείου. Ἡ τέχνη τῶν μελετῶν μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἀσκεῖται.

Ὑποτίθεται γενναία κατανάλωσις τῆς θελήσεως, μέχρις ὅτου ὁ φιλόσοφος, ὁ καλλιτέχνης, ὁ φυσιοδίφης ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδίας αὐτοῦ φυσικῆς ὑπάρξεως. Ὁ θέλων νὰ ἀναγνώσῃ ὀρθῶς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ θέσῃ τὸν τόνον ἢ νὰ εὕρῃ τὰς ἀκριβεῖς μεταβολὰς καὶ ἀποχρώσεις τῆς φωνῆς, ἐὰν μὴ τῇ ἐνεργείᾳ τῆς θελήσεως περιλάβῃ διὰ τοῦ βλέμματος ὁλόκληρον τὴν φράσιν ἢ τὴν περίοδον καὶ σχηματίσῃ τοὺς φθόγγους ἀνταποκρινομένους πρὸς τὰς ἐννοίας. Ἐπίσης ἡ μήτηρ ἡ ἔχουσα ἀσθενὲς τὸ τέκνον της διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς θελήσεως διατελεῖ εἰς ἀδιάλειπτον ἐγρήγορσιν καὶ δὲν διαφεύγει αὐτὴν ὁ ἐλάχιστος στεναγμὸς καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀναπνοὴ τοῦ ἐν τῇ κλίνῃ φιλτάτου της. Ἐὰν ἡ θέλησίς σου δὲν ἑτοιμάσῃ τὰς ὁδούς, ματαίως θὰ σοι δοθῇ οἱονδήποτε εἶδος ὁδηγίας ἐπὶ τῆς πορείας, ὅπως φθάσῃς ἀπταίστως εἰς τὴν οἰκίαν, ἣν ζητεῖς. Ἔστω ὅτι σοι γίνεται λεπτομερὴς ἔκθεσις γεγονότων, τὰ ὁποῖα σὲ ἐνδιαφέρουσιν, ἢ ὅτι παρίστασαι εἰς τὸ κήρυγμα ἐξόχου ἱεροκήρυκος, ἢ εἰς τὴν παράδοσιν σοφοῦ καθηγητοῦ· ἐλλειπούσης τῆς θελήσεως ἡ κλεὶς μένει ἀδρανὴς ἐν τῷ κλείθρῳ· αἱ θύραι εἶνε κεκλεισμέναι καὶ οὐδὲν διαπερᾷ αὐτάς. Ἡ αὐτὴ ἔντασις τῆς θελήσεως ἀπαιτεῖται ἐν τῷ ἐξεταζειν καὶ παρατηρεῖν. Ὁ Ἰνδὸς τῶν δασῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἢ οἱ ἄγριοι τῆς Ἀφρικῆς διακρίνουσι τὰ ἴχνη διαβατῶν μεταξὺ τῶν συμπεπλεγμένων κλάδων

τῶν πυκνῶν δένδρων, ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἐρήμου, ἀναγνωρίζουσι τὴν φύσιν, τὴν ποιότητα καὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν κατόπιν μακρᾶς καὶ ἐπιμόνου μαθητείας τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ πνεύματος ἐν τῷ σχολείῳ τῆς θελήσεως. Εἰς ἀνθρώπους μὴ παρατηρητικοὺς καὶ ἀδιαφόρους δὲν ἐλλείπει τὸ πνεῦμα· ἐλλείπει ἡ θέλησις.

Περίεργος, ἀλλὰ καὶ δύσκολος εἶνε ἡ μελέτη, ἣν ἤθελέ τις ἐπιχειρήσῃ ἐπὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ θέλησις διευθύνει καὶ κυβερνᾷ τὴν διάνοιαν. Παρετηρήθη ὅτι αἱ ἧττον μεμορφωμέναι διάνοιαί εἰσιν ἐπιτηδειότεραι εἰς τὸ νὰ ὑπακούωσι τυφλῶς. Τοῦτο μαρτυροῦσι πλεῖστα παραδείγματα, ἐξαγόμενα ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς καθημερινῆς πείρας. Πάντες οἱ αὐτοδίδακτοι ἐν διαφόροις ἐπιστήμαις τὰς γνώσεις αὐτῶν ὀφείλουσιν εἰς τὴν καρτερικὴν καὶ ἐπίμονον αὐτῶν θέλησιν. Ἐπαισθητοτέρα εἶνε ἡ ἐνέργεια τῆς θελήσεως ἐπὶ τῆς μνήμης. Ἐκεῖ τὸ ἀντικείμενον δὲν εἶνε δεδομένον, καθὼς ἐν τῇ νοήσει, ἀλλὰ ζητεῖται, καὶ εἶνε εὐχάριστον νὰ βλέπῃ τις τὴν θέλησιν διατάσσουσαν τὴν μνήμην ἵνα ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν πλουσίων αὐτῆς ἀποθηκῶν ἰδέας καὶ λόγους καὶ εἰκόνας, νὰ συνείρῃ αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας, νὰ ταξινομῇ, νὰ κρατῇ αὐτὰς εἰς ἐπιφύλαξιν ἢ νὰ ἀφίνῃ νὰ προχωρῶσιν. Ἐὰν δὲ ἡ μνήμη τύχῃ νὰ εἶνε ἀπειθής, ἡ θέλησις τὴν πιέζει καὶ κάμνει τὸν ἀνυπότακτον ἐγκέφαλον νὰ συναισθανθῇ καλῶς τὴν ἀνυποταξίαν του, ὀργίζεται δὲ κατὰ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς μνήμης καὶ πείθει αὐτὴν νὰ καταλίπῃ τὴν νάρκην της. Ἐὰν ἡ θέλησις φοβῆται μὴ ἡ μνήμη τὴν ἀπατᾷ, λαμβάνει τὰς προφυλάξεις της, ἀποτυποῖ καὶ ἐμπηγνύει εἰς αὐτὴν μέχρι μυελοῦ τὰς ἀναμνήσεις, ἃς αὕτη θέλει νὰ διαφυλάξῃ, ἐν ὡρισμένῃ δὲ ὥρᾳ ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς νὰ ἐξάγῃ εἴτε ἱστορικὰς χρονολογίας, εἴτε ἀποσπάσματα λόγων, ἢ ποιημάτων, ἢ ᾀσμάτων, εἴτε ἀριθμούς, εἴτε κύρια ὀνόματα, εἴτε λέξεις, εἴτε ῥήσεις καὶ ἀξιώματα. Ἀλλ' ἡ περιεργοτέρα ἐνέργεια, ἣν ἐξασκεῖ ἡ θέλησις ἐν τῇ μνήμῃ, εἶνε ὅταν ἀνακαλῇ ἐκ τῶν σκοτεινῶν αὐτῆς πυθμένων ἀποκεκρυμμένον τι ἐνθύμημα, ὡς ἐὰν πρόκειται νὰ ἐξορύξῃ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς πολύτιμόν τι μέταλλον. Δὲν ἔχει δὲ μόνον νὰ ἀνεύρῃ τὸ λησμονηθὲν γεγονός, ἀλλὰ πολλάκις τὴν φύσιν, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ σύνολον τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς τοῦτο συνέβη. Ἡ θέλησις τότε ἐμβατεύει, βολιδοσκοπεῖ, ἀνιχνεύει, προχωρεῖ ἀπὸ ὑποθέσεως εἰς ὑπόθεσιν· ἀπορρίπτει τὰς ἐχούσας μικρὰν πιθανότητα, καὶ πάλιν ἀναλαμβάνει ταύτας, μέχρις ὅτου ἀκούσῃ ἀντηχοῦσαν ὑπὸ τὴν σκαπάνην αὐτῆς τὴν ζητουμένην ἀνάμνησιν. Ὁμοιάζει κατὰ τοῦτο πρὸς θηρευτικὸν κύνα, ὅστις, ἀνακαλύπτων ἴχνη τοῦ θηράματος, ἀκολουθεῖ αὐτὰ ἐπιμόνως, μέχρις ὅτου γείνῃ κύριος τῆς ἄγρας.

Ἀλλ' ἡ μνήμη κέκτηται ἀδελφὴν δίδυμον· τὴν φαντασίαν. Ἐνεργοῦσα ἡ θέλησις ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐνεργεῖ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας· ἀμφότεραι δὲ αἱ πνευματικαὶ αὗται δυνάμεις ἐργάζονται ἀμοιβαίως οὕτως, ὥστε δὲν δύναταί τις εὐκόλως νὰ διαταράξῃ τὴν συνεργασίαν αὐτῶν. Παρατηρήσατε τὸν ζωγράφον ἐκεῖνον, ὅστις δυνάμει τῆς φαντασίας ἀναθεωρεῖ ἓν πρόσωπον, ὅπερ εἶχε θέσει ἐνώπιόν του πρὸς ἀπεικόνισιν μόλις ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας. Οὗτος ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζηται ἐπὶ τῆς εἰκόνος χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐνώπιόν του τὸ ἀπεικονιζόμενον πρόσωπον, καὶ ὁσάκις ἀνυψοῖ τοὺς ὀφθαλμούς, φαντάζεται ὅτι διακρίνει τὸ πρότυπον τόσον σαφῶς, ὡς ἐὰν ἐξηκολούθει τοῦτο νὰ ἵσταται ἀπέναντί του. Ἔχομεν μουσικούς, οἵτινες, ἐνῷ ἔχουσιν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των τὰ σημεῖα τῶν φθόγγων καὶ πλήττουσι τὸ μουσικὸν ὄργανόν των, συγχρόνως ἀντιλαμβάνονται τοῦ ἤχου καὶ τῆς ἁρμονίας τῶν μερῶν, ἅπερ ἐκτελοῦσιν. Ἀλλ' ὅπως ἐνεργεῖ ἡ θέλησις ἐπὶ τῆς φαντασίας διεγείρουσα αὐτήν, οὕτως ἐνεργεῖ καὶ ἀντιθέτως περικόπτουσα καὶ καταστέλλουσα αὐτήν. Ἐξασκεῖ δηλαδὴ ἐπ' αὐτῆς ἓν εἶδος παιδαγωγίας, δι' ἧς κανονίζει αὐτὴν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν, ἃς ἔχει ἑκάστοτε ὁ νοῦς ἐν τῇ ἰδίᾳ λειτουργίᾳ. Καὶ ταῦτα περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς θελήσεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἡμῶν βίῳ, ἐν τῷ ἐγώ.

Ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς θελήσεως ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τῇ σχέσει ἡμῶν πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, πρὸς τὸ οὐκ ἐγώ, ἢ μᾶλλον ἐν τῇ συναντήσει τῶν προσκομμάτων καὶ ἐμποδίων, ἅπερ εὑρίσκει ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Εἶνε δὲ ταῦτα αἱ τῶν ἄλλων θελήσεις, αἱ ἀντικείμεναι εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἡμετέρων. Εἶνε ὁ ἀγών, ὅστις διεξάγεται μεταξὺ τοῦ non possumus, ὅπερ προβάλλει τὸ πεπρωμένον, καὶ τοῦ non volumus, ὅπερ λέγει ἡ ἐλευθερία. Ἀλλ' ἡ πρὸς τὰς ἀλλοτρίας θελήσεις ἀντίστασις εἶνε ἀσήμαντος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὃν ἀπαιτοῦσι τὰ προσκόμματα, ἅπερ δέον νὰ ὑπερβῇ τις ἐν τῷ ὑλικῷ κόσμῳ, ἐν ταῖς φυσικαῖς ἀνάγκαις τοῦ βίου. Ἀγαπᾷ τις νὰ βλέπῃ τεμνομένους τοὺς ἰσθμοὺς καὶ διατρυπώμενα τὰ ὄρη ὑπὸ τῶν ἄλλων· τοῦθ' ὅπερ ἔπραξαν οἱ ἀνδρεῖοι σκαπανεῖς τῆς προόδου ὁ Λεσσὲψ καὶ ὁ Λουδοβίκος Φάβρος, εἰς οὓς ὀφείλει ὁ κόσμος τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, τὴν διάτρησιν τοῦ ὄρους Γοθάρδου καὶ τὴν διώρυχα τοῦ Εἰρηνικοῦ. Τὰ ἔργα αὐτῶν εἰσι μνημεῖα οὐχὶ μόνον τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Οὐχ ἧττον ὁ Λίβιγκστον καὶ ὁ Στάνλεϋ δὲν ἀπελείφθησαν κατὰ τοῦτο, ἀνοίξαντες ὁδοὺς μεταξὺ τῶν ἀπεράντων δασῶν καὶ τελμάτων, τῶν ἀγρίων ἀνθρώπων καὶ ζῴων τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐπισπασάμενοι τὰς ἐπευφημίας καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς καταπλαγείσης Εὐρώπης. Κατὰ τὸ παράδειγμα τούτων τολμηροὶ θαλασσοπόροι χωροῦντες πρὸς τὸν βόρειον πόλον ἐπιχειροῦσι νὰ διατρήσωσι τοὺς πάγους καὶ ἐπανέρχονται ἄνευ ἀξιώσεως ἄλλης τινὸς δόξης, εἰμὴ ὅτι ἀπετύπωσαν ἐπὶ τοῦ πεπηγότος ἐδάφους τὰ ἴχνη τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ Ἄρισσον, τοῦ νέου ἐκείνου ἄγγλου ξυλουργοῦ, ὅστις ἐν ἀποκέντρῳ τινὶ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀγγλίας κατοικῶν, ἀκούσας ὅτι ἡ Βουλὴ ὥρισεν ἀντίτιμον δέκα χιλιάδων λιρῶν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν ἐπινοήσει καὶ κατασκευάσει ὡρολόγιον ἀστρονομικόν, ἀνεφώνησε καθ' ἑαυτόν· «Θέλω νὰ κερδήσω τὰς 10,000 λίρας»; Ῥίπτει κάτω τὴν ῥοκάνην καὶ τὸ πριόνιον, γίνεται ὡρολογοποιός, ἐργάζεται ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη καὶ κερδαίνει τὰς δεκακισχιλίας λίρας. Ὁ ἀστρονόμος Δεβερριὲ ἐπαναλαμβάνει ἐπιμόνως τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, μέχρις ὅτου κατορθοῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς διαταράξεις τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ θέλησις, ὅσον καὶ ἡ μεγαλόνοια, ἀπεκάλυψαν εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν τοῦ ἀγνώστου ἀστέρος.

Ἡ ἐπιμονὴ τῆς θελήσεως ἔχει τὰ παράδοξά της. Ὁ τυφλὸς Ἀμερικανὸς Κάμπης, γνωστὸς διὰ τὰ ἀνδραγαθήματά του, ἠθέλησε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνάβασιν εἰς τὸ Λευκὸν Ὄρος, καὶ τὸ κατώρθωσε. Τοιοῦτος εἶνε καὶ εἷς μοναχὸς τοῦ Θιβετ, ὅστις ἠθέλησε νὰ ἀναγνώσῃ τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς του, περιέχουσαν τριακοσίους τριάκοντα τόμους, ὧν ἕκαστος ἐζύγιζε δύο χιλιόγραμμα. Κατὰ δὲ τὰς νεωτέρας ἐκεῖθεν εἰδήσεις εἶχε φθάσει πρό τινος εἰς τὸν διακοσιοστὸν πεντηκοστὸν τρίτον τόμον. Ἡ δύναμις δὲ τῆς θελήσεως τῶν δεχομένων ὀδύνας σωματικὰς ἢ ψυχικὰς ἐκπλήσσει τὴν φαντασίαν. Ὁ γνωστὸς ἐκ τῆς ἱστορίας βασιλεὺς τῆς Λιβύης Μασσινίσας ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀκίνητος καὶ ὀρθὸς εἰς τὴν θέσιν του ἐπὶ δώδεκα συνεχεῖς ὥρας. Ὁ Συμεὼν ὁ στυλίτης ἔμεινεν ὄρθιος ἐπὶ τριακονταετίαν ἐπὶ ἑνὸς στύλου, κατὰ θέλησιν. Οἱ Ἰνδοὶ οἱ κατοικοῦντες παρὰ τὴν Ἀμαζόνα, ὅταν πρόκειται νὰ νυμφευθῶσιν, ὀφείλουσι νὰ φέρωσι τὸν βραχίονα ἐντὸς βαλλαντίου πλήρους καυστικῶν μυρμήκων καὶ νὰ ὑπομείνωσι τὰς ὀδύνας μειδιῶντες.

Ἡ θέλησις γνωρίζει προσέτι νὰ περιμένῃ. Ὁ Βέλιγκτον ἐν Βατερλὼ δὲν ἀφίνεται νὰ κλονισθῇ ὑπὸ τῶν ἐπανειλημμένων ἐφόδων τῶν γαλλικῶν φαλάγγων καὶ συγκρατεῖ τὴν ἀνυπομονησίαν τῶν ἰδικῶν του, μέχρις ὅτου ὁ ἐχθρὸς ἐξαντλεῖ τὰς δυνάμεις του. Ὁ νέος Δισραέλης, ἀποτυχὼν ὡς ὁ Δημοσθένης κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ἀγόρευσίν του, κατῆλθε τοῦ βήματος δηλῶν ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ἀναγκασθῇ ἡ Βουλὴ νὰ τὸν χειροκροτήσῃ.

Ἡ δύναμις τῆς θελήσεως εἶνε τοιαύτη πολλάκις, ὥστε ἐξουδετεροῖ τὴν ὀδύνην. Μαρτυροῦσι τοῦτο οἱ μάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς καὶ ὅλα τὰ θύματα τῆς ἐπιστήμης. Οὗτοι ἐδέχοντο ἀσμένως τὰς ἐπιβαλλομένας ἑαυτοῖς βασάνους καὶ ὑπεβάλλοντο ἑκουσίως εἰς στερήσεις καὶ ὀδύνας καὶ ἐθυσίαζον ἑαυτοὺς προτιμῶντες τὸν θάνατον τῆς ζωῆς. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ ἀποθνήσκοντες ἑκουσίως ἔχουσιν ἀξίαν, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τῆς θελήσεως αὐτῶν μετρεῖται κατὰ λόγον τοῦ ἐλατηρίου, ὅπερ τὴν ὑπαγορεύει· ἐν τοσούτῳ ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὸν θαυμασμόν του εἰς τὸν ἔχοντα τὴν σταθερὰν θέλησιν νὰ ἀποθνήσκῃ ὑπὲρ μιᾶς ἰδέας.

Θὰ ἠδικοῦμεν τὴν δύναμιν ταύτην τῆς θελήσεως, ἐὰν διηρχόμεθα ἐν σιγῇ τὰ θαύματα, ἅπερ αὕτη ἐνεργεῖ ἀπὸ ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς πολλούς. Τί δὲν ἐνήργησαν, καὶ τί δὲν διέπραξαν οἱ στρατάρχαι κατακτηταὶ Ἀλέξανδος, Καῖσαρ καὶ Ναπολέων; οἱ πολιτικοὶ Κρόμβελ, Καβοὺρ καὶ Βίσμαρκ; οἱ ἐπιστήμονες Γαλιλαῖος, Νεύτων καὶ Λαπλᾶς; Ἐν κατωτέρᾳ δὲ σφαίρᾳ τί ἄλλο εἶνε ἡ δύναμις τῶν μαγνητιστῶν, τῶν γοήτων, τῶν ζωομαντῶν ἢ ἡ σταθερὰ θέλησις, δι' ἧς ἐγκαρτεροῦσιν εἰς τὸ ἔργον των καὶ ὑποτάσσουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν θέλησιν τῶν ἄλλων, εἴτε ἀνθρώπων εἴτε ζῴων; Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν διδασκάλων τῶν τυφλῶν καὶ κωφαλάλων ὡς καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν; Δὲν εἶνε ἡ δύναμις τῆς θελήσεως, ἡ θαυματουργοῦσα εἰς ἀμφοτέρους; Ἀρκεῖ νὰ θέλῃ τις νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ πάντα κατορθοῖ. Δυνάμεθα νὰ πείθωμεν τοὺς ἄλλους νὰ θέλωσιν ὅ,τι ἡμεῖς θέλομεν, ἄνευ τινὸς εὐγλωττίας, ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον τοῦ νὰ γνωρίζωμεν νὰ ἐνεργῶμεν ἐπ' αὐτῶν. Ἐν τῇ δυνάμει ταύτῃ τῆς θελήσεως ἀναγνωρίζει τις πράγματι ὑπεράνθρωπόν τι, ἀναγνωρίζει τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ ψαλμῳδοῦ: «Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ».

Δύο εἴδη θελήσεων νοσουσῶν δύναταί τις νὰ διακρίνῃ· τὰς κακῶς ἐνεργούσας καὶ τὰς ἀδρανεῖς.

Τὰς κακῶς ἐνεργούσας δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν πυρεσσούσας καὶ παραφόρους θελήσεις. Αὗται διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας· εἰς ἐκείνας, αἵτινες πράττουσι τὸ κακὸν ἐκ παρανοήσεως, χωρὶς νὰ θέλωσι τὸ κακὸν ὡς κακόν, καὶ εἰς ἐκείνας αἵτινες ἐνεργοῦσι παντὶ σθένει, ὅπως ὑπερισχύσῃ τὸ ἐγὼ ἀπέναντι τοῦ λογικοῦ, ὑποχωροῦσαι ἐν πλήρει γνώσει τοῦ πράγματος εἰς τὸ κράτος τοῦ συμφέροντος ἢ τῶν παθῶν, ἅπερ προβάλλονται ὡς σκοπός. Φανατισμὸς καὶ ἀκολασία εἶνε τὰ ὅρια, τὰ διαγράφοντα τὰς τοιαύτας θελήσεις. Ἐπιχειροῦντες βαθυτέραν διάγνωσιν τῶν δύο τούτων ἀσθενειῶν, λέγομεν πρῶτον περὶ τῶν θε-

λήσεων, αἵτινες δι' ἀποπλανήσεως τοῦ λογικοῦ καὶ ἐπισκοτίσεως τῆς συνειδήσεως παραδίδονται εἰς τὸ κακόν, ὅπερ ὅμως δὲν θεωροῦσι κακόν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀγαθόν. Τοιαύτην θέλησιν ἔχουσι τὰ διάστροφα πνεύματα, τὰ γινόμενα λεία τοῦ φανατισμοῦ. Οἱ τοιοῦτοι μένουσι προσηλωμένοι εἰς τὰ φρονήματα, μεθ' ὧν παιδιόθεν ηὐξήθησαν καὶ εἰς ἃ ἀποδίδουσι τὸν τίτλον τῶν ἀρχῶν. Ὁ ὁμολογῶν ἄλλα φρονήματα καὶ ἄλλας γνώμας θεωρεῖται ἐχθρός των. Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος πάσχουσιν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν. Οὗτοι ὡς ἀρχαῖοι προφῆται ἐν πλήρει ἀφελείᾳ θὰ ἤρχιζον τὴν ὁμιλίαν αὐτῶν διὰ τῶν λέξεων «τάδε λέγει Κύριος». Ἡ θέλησις τούτων ὑπηρετεῖ ἰδέας ψευδεῖς καὶ ἀλλοκότους, καὶ ἡ ἀλήθεια προσβαλλομένη ὑπὸ τούτων ἐκδικεῖται κατὰ φυσικὸν λόγον διὰ τὴν προσγινομένην εἰς αὐτὴν ἀδικίαν, ἀφίνουσα νὰ ἐξελίσσωνται αἱ μοιραῖαι συνέπειαι τῆς πλάνης αὐτῶν εἴτε εἰς τὰ ἄτομα εἴτε εἰς τὰς κοινωνίας. Ὅσον δὲ ἡ τοιαύτη θέλησις εἶνε ἰσχυροτέρα, τοσοῦτον αἱ μωρίαι, ἃς αὕτη ὑπηρετεῖ, εἰσὶ γονιμώτεραι εἰς δυστυχήματα. Τὰ ὅπλα τῆς ἐπιστήμης ἀδυνατοῦσι νὰ διαφυλάξωσι τοὺς σοφοὺς ἐκ τῶν προσβολῶν τοῦ φανατισμοῦ. Κατ' οὐδένα λόγον παραδέχεται οὗτος διαφωνίαν· πᾶσα δὲ θρησκευτική, πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ ἑτεροδοξία κρίνεται ἀξία τῆς ἐξορίας ἢ τῆς σιγῆς τοῦ τάφου· προκαλεῖ τὴν ἔκρηξιν ἱερῶν πολέμων, τὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ ἀνάπτεται ἡ πυρά, ὅπως κατακαύσῃ τὸν ἀναμορφωτὴν τῆς θρησκείας ἢ τῆς ἐπιστήμης.

[Ἕπεται τὸ τέλος].

Δ. Μαρινος

ΘΥΕΛΛΑΙ ΚΑΙ ΚΕΡΑΥΝΟΙ

Ἡ θύελλα σχεδὸν ἐκόπασεν. Αἱ βρονταί, αἱ ἀντηχοῦσαι τέως ἐντὸς τοῦ σκότους μὲ πάταγον πυριτιδαποθηκῶν ἀναφλεγομένων ἢ ὀρέων διαρρηγνυομένων, ἤδη κροτοῦσι πέραν, εἰς τὸ βάθος μακρινῶν κοιλάδων. Καὶ ὅμως σὺ μένεις ἀκόμη ἡμίγυμνος καὶ συνεσπειραμένος ὑπὸ τὰ παραπετάσματα τῆς κλίνης σου, ὅπως τὴν ὥραν καθ' ἣν ἡ λάμψις τῶν ἀστραπῶν, εἰσδύουσα διὰ τῶν παραθύρων, διήρχετο ἄνωθέν σου. Ἐμπρός, πρόβαλε τώρα πλέον τὴν κεφαλήν· ἐγείρου καὶ κάθισε καὶ κάλυψε τὸ ἀνησύχως πάλλον στῆθος.

Ἰδού, καὶ ὁ ἄνεμος ἐσίγησεν. Ἐγνώρισα πολλὰς γυναῖκας καταπτοουμένας ἐκ τῆς λαίλαπος, οὐχὶ ἐκ μικροψυχίας ἢ ἐξ ἀμαθείας, ἀλλὰ διότι ὁ ὁλολυγμὸς τῆς θυέλλης ἐφαίνετο αὐταῖς ὡς ἔκφρασις τῆς οὐρανίας ὀργῆς. Ἄλλως τε ἐγίνωσκον ὅτι, ὅταν τις ἴδῃ τὴν ἀστραπὴν καὶ ἀκούσῃ τὴν βροντήν, ὁ κίνδυνος ἔχει ἤδη παρέλθει, ὅτι ὁ σπινθὴρ διανύει 460,000 χιλιόμετρα ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον, τὸ δὲ φῶς 340,000, ὅτι τὸ φωτεινὸν φαινόμενον εἶνε ὁρατόν, ἀφοῦ παρέλθῃ τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, ὅτι δὲ ὁ ἦχος τῆς βροντῆς καθυστερεῖ πολύ, ἔχων ταχύτητα μόνον 333 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον.

Νεάνιδές τινες δειλαὶ καταλαμβάνονται ὑπὸ ἀληθῶν σπασμῶν τρόμου. Χάριν ἀσφαλείας ἃς μένωσιν ἐν ὥρᾳ θυέλλης εἰς αἰώρας κρεμαμένας διὰ μεταξίνων σχοινίων, ὅπως συνεβούλευεν ὁ Φραγκλῖνος, ἢ ἃς μεταφέρωνται εἰς τὸ ὑπόγειον, ὅπου εἶνε τὸ ἀσφαλέστερον καταφύγιον. Εἰς τὰς κλίνας ὁ κεραυνὸς ἐνίοτε ἐνσκήπτει καὶ περιβάλλει τὰς νεάνιδας διὰ θανασίμου περιπτύξεως. Πρὸ ὀλίγου χρόνου, ἐκ δύο ἀδελφῶν κατακεκλιμένων ἐν τῇ αὐτῇ κλίνῃ, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ ἐκείνη ἐκ τῶν δύο, ὄπισθεν τοῦ προσκεφαλαίου τῆς ὁποίας εὑρίσκετο χαλκίνη λυχνία.

Ἀποφεύγετε, ὦ δειλὰ κοράσια, τὴν ὥραν καθ' ἣν μαίνεται ἡ καταιγίς, τὴν γειτνίασιν μεταλλίνων ἀντικειμένων, ἀποφεύγετε τὰς καπνοδόχους, διότι διὰ τῆς μαύρης ἀσβόλης προθύμως διέρχεται ὁ κεραυνός· φορεῖτε ἐνδύματα ἐκ μετάξης ἢ ἀδιάβροχα ἢ γουναρικά· μὴ μένετε πολλαὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ δωματίου· μὴ τρέχετε τῇδε κἀκεῖσε παράγουσαι κενὸν ὄπισθέν σας· ὁ κεραυνὸς καταδιώκει τοὺς φυγάδας.

*

Ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸν ἀντίθετον κρημνὸν τοῦ ὄρους λάμπει ἐρυθρωπὴ ἡ φλὸξ μεγάλης δρυὸς ἀναφλεχθείσης. Ὑπάρχουσι δένδρα, οἷα ἡ πλάτανος καὶ ἡ φηγός, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀπρόσβλητα ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ· ἐὰν μεταξὺ τούτων, λέγει ὁ Χόρνεμανν, τῶν καλῶν ἀγωγῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, εὑρεθῇ δρῦς, αὕτη διατρέχει ἐν ὥρᾳ θυέλλης τὸν μεγαλείτερον κίνδυνον. Συχνότατα κεραυνοῦνται αἱ λεῦκαι. Τὰ φύλλα ὠχριῶσι, ξηραίνονται, ἀπομένουσι κλάδοι τινὲς τεθραυσμένοι, ἴχνη ἄνθρακος εἰς τὸν κορμόν, ἐνίοτε δὲ παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ δένδρου παρατηρεῖται ὀπή, ὅπου ἐνεπήχθη ὁ κεραυνός.

Ἀπὸ τῆς κοιλάδος ἀκούεται φωνὴ γυναικὸς ἐπικαλουμένης ἐναγωνίως βοήθειαν. Μήπως συνέβησαν δυστυχήματα; Μήπως λείπῃ τις ἐκ τοῦ χωρίου; Ἴσως παιδίον τι ἢ πρεσβύτης, ὅστις καταληφθεὶς ὑπὸ τῆς καταιγίδος κατέφυγεν ὑπὸ τοὺς κλάδους τῆς μεγάλης δρυός. Ἐπὶ χιλίων τριάκοντα ὀκτὼ ἀνθρώπων φονευθέντων ἐν Γαλλίᾳ ἐν διαστήματι δέκα ἑπτὰ ἐτῶν ὑπὸ κεραυνοῦ, ὁ Βουδὲν ἀπαριθμεῖ πεντακοσίας περιπτώσεις θανατωθέντων ὑπὸ δένδρα.

Ἰσχυρίζονταί τινες, ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία φονεύονται σπανιώτερον ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ, ἐκ τῶν πορισμάτων δὲ τῆς στατιστικῆς ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος φαίνεται ἀληθεύων· εὔκολος ὅμως

ἀποβαίνει ἡ ἐξήγησις, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ τὰ μικρὰ παιδία σπανιώτερον συμβαίνει νὰ διαμένωσιν εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ὁ Poey ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀναλογία εἶνε σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἐπὶ τῶν προσβαλλομένων ἐντὸς τῶν οἰκημάτων.

Ὁ κεραυνὸς ἔχει παντοίας ἰδιοτροπίας· ἐνίοτε ἀφίνει ἀβλαβεῖς ἀνθρώπους ἱσταμένους εἰς μέρη ἐπικινδυνωδέστατα. Συνέβη πολλάκις νὰ διέλθῃ ὁ σπινθὴρ χωρὶς νὰ σταματήσῃ ἐγγύτατα μεταλλίνων ὄγκων καὶ ὑψικόρμων δένδρων· συνέβη νὰ πέσωσι κεραυνοὶ καὶ νὰ σβεσθῶσιν ἀβλαβεῖς παρὰ τοὺς πόδας διαβατῶν. Διηγοῦνται περὶ κεραυνοῦ, διελθόντος ὑπὸ τὰς ἐσθῆτας γυναικὸς καὶ ἐξελθόντος ἐκ τοῦ στηθοδέσμου, μὴ προξενήσαντος δὲ εἰμὴ ἐλαφρὰ καύματα. Ἐνίοτε πυροπολεῖ οἰκίας· ἄλλοτε κεραυνοὶ ἐνσκήπτουσιν ἐπὶ πλοίων καὶ τὰ καταβυθίζουσιν αὐτοστιγμεί. Ἐν Βριζίᾳ, πρὸ ἑνὸς αἰῶνος καὶ πλέον, ἐνέσκηψε κεραυνὸς εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ τὸ κτίριον ἀνετινάχθη, καὶ ἑκατοστύες ἀνθρώπων ἐθανατώθησαν.

Ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς Γενούης συνήθεια ὑπῆρχεν, οἱ στρατιῶται νὰ ἀποθέτωσι τὰ ὅπλα ἐν ὥρᾳ θυέλλης. Ἀναφέρεται ἡ περίπτωσις χωρικοῦ, ὅστις ἔτρεχε φέρων ἐπ' ὤμων τὸ δίκρανον, καθ' ἣν ὥραν ὁ κεραυνὸς ἐνέσκηπτεν· αἱ δύο σιδηραῖ αἰχμαὶ τοῦ ἐργαλείου ἀνελύθησαν, τὸ δὲ ξύλον ἀπεσπάσθη καὶ ἐρρίφθη μακράν· ὁ Σεστιὲ ἀπαριθμεῖ ἐπὶ διάστημα εἰκοσιεννέα ἐτῶν ἐν Γαλλίᾳ ὀγδοήκοντα δύο κατὰ μέσον ὅρον θανάτους ἐκ κεραυνοῦ ἐτησίως.

*

Ἐκ τινων πειραμάτων τοῦ Κράγεγχοφ καὶ τοῦ Τρόστβυκ ἐξάγεται ὅτι ὁ ἠλεκτρικὸς σπινθήρ, ἐνσκήπτων ἐπὶ τοῦ τραχήλου κονίκλου, φονεύει αὐτὸν παραχρῆμα. Τὸ ζῷον ζῇ ἐπί τινα ὥραν, ἐὰν τὸ ῥεῦμα διέλθῃ πλαγίως ἀπὸ τῆς κεφαλῆς του, μένει δὲ ἀβλαβές, ἐὰν προσβληθῇ ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπίσης ὁ κεραυνὸς δὲν ἀποβαίνει πάντοτε θανατηφόρος· τὸν ῥίπτει κάποτε χαμαί, τῷ προξενεῖ παράλυσιν, ἥτις διαρκεῖ ἐπί τινας ὥρας καὶ ἄλλοτε ἐπὶ μῆνας. Τινὲς τῶν κεραυνοπλήκτων ἐξακοντίζονται εἰς ἀπόστασιν πολλῶν μέτρων, χάνουσι τὴν μνήμην, τυραννοῦνται κατόπιν ὑπὸ ἀϋπνιῶν, ὑπὸ ἐφιάλτου, ὑπὸ παραισθήσεων καὶ φρενοπληξιῶν. Εἴς τινας αὐτῶν παραμένει διαρκὴς συριγμός τις παρὰ τὰ ὦτα· ἄλλοι κωφαίνονται ἐκ τῆς διαρρήξεως τῆς μεμβράνης τοῦ τυμπάνου· ἄλλοι χάνουσι τὴν φωνὴν ἢ τὴν ὅρασιν. Ἐνίοτε ἡ λιποθυμία εἶνε τοιαύτη, ὥστε ὁ κεραυνόπληκτος ἐκλαμβάνεται ὡς νεκρός. Ὁ Τρεδὲ ἀναφέρει παραδείγματα τοιούτων νεκροφανειῶν διαρκεσασῶν ἐπὶ τρία τέταρτα τῆς ὥρας· ὁ Βερνὲρ ἀναφέρει νεκροφανείας κεραυνοπλήκτων διαρκεσάσας πέντε ὥρας καὶ ὁ Γκυγιὸν τοιαύτας διαρκεσάσας ἐπὶ διήμερον.

Φαίνονται σχεδὸν μυθώδη τἀναφερόμενα περὶ κεραυνῶν ἁρπασάντων τινῶν μὲν τὴν γλῶσσαν, τινῶν δὲ τοὺς βραχίονας, ἄλλων δὲ ἐξαφανισάντων ὁλοτελῶς ἀνθρώπους. Τινὲς οὐδὲν πάσχουσι προσβαλλόμενοι, εἰμὴ σφοδρὸν κλονισμὸν καὶ ἐγκαύματα καὶ μώλωπας καὶ καῦσιν τῶν τριχῶν τοῦ σώματος. Ὁ Γωττιὲ δὲ Κλαμπρὺ ὑπέστη μόνον ἄφθονον ἐφίδρωσιν. Στρατιώτου τινὸς ἀνηρπάγησαν ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ αἱ ἐπωμίδες, ἑτέρου ἀνελύθησαν τὰ χάλκινα κομβία τῆς στολῆς του, ἄλλου δέ τινος τὰ καρφία τῶν ὑποδημάτων.

*

Ἤδη μεταξὺ τῶν διασκεδαζομένων παχέων συννέφων διακρίνονται ἐγειρόμεναι ἐντὸς θαλάσσης ὁμίχλης αἱ μέλαιναι μᾶζαι τῶν ὀρέων. Κατὰ τὰς θυελλώδεις ταύτας νύκτας οἱ εὔπιστοι ποιμένες σπεύδουσιν εἰς τοὺς σταύλους καὶ διὰ χυμῶν εὐλογηθέντων ὑπὸ τοῦ ἱερέως χρίουσι τὴν κεφαλὴν τῶν καλλιτέρων ἀγελάδων, φοβούμενοι μήπως τὰ κακοποιὰ πνεύματα ἔλθωσι νὰ τὰς ἀμέλξωσι, νὰ περιπλέξωσι τὰς οὐράς των, νὰ τὰς σύρωσιν εἰς σκοτεινὰ βάραθρα, ὁπόθεν τὴν πρωΐαν ἐπιστρέφουσιν ἠμιθανεῖς καὶ λείψαιμοι. Ἄλλοτε, ὅπως ὁ ναύκληρος διαβλέπει εἰς τὸν ὠκεανὸν τὸ φασματῶδες πλοῖον, οἱ βουκόλοι νομίζουσιν ὅτι διακρίνουσιν ἐντὸς τοῦ σκότους τὰς στρίγγλας-ἀγελάδας, ὠρυομένας καὶ συριττούσας, παρακολουθουμένας δὲ ὑπὸ πελωρίων λευκῶν ταύρων.

Τὰ πτηνά, τἀφυπνιζόμενα ἐκ τοῦ πατάγου τῆς βροντῆς καὶ τῆς λάμψεως τῶν ἀστραπῶν, βραδύνουσι νὰ πραϋνθῶσιν· ἀκούονται μεταξὺ τῶν κλάδων πτήσεις, φωναί, στόνοι. Τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ αἰσθάνονται ζωηρότατα πάντες οἱ ὀργανισμοί, λέγεται δὲ ὅτι ἡ λάμψις τοῦ κεραυνοῦ ἀπονεκρώνει τινὰ φυτά, ἄλλων δέ, ὡς τῶν εὐφορβιῶν, ἀποξηραίνει τὸν χυμόν. Οἱ βάτραχοι δεικνύουσιν ἀσυνήθη ἀνησυχίαν, τὸ κόασμά των εἶνε θλιβερόν, ἀσθενές, χαλαρόν. Οἱ κύνες, οἱ ἵπποι καὶ οἱ βόες ὑπόκεινται περισσότερον ἢ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κεραύνωσιν. Ὁ Βιγκέντιος διηγεῖται ὅτι ἀγελάς τις προσεβλήθη ὑπὸ ἡμιπληγίας, ἐνῷ ἔζω, εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι μέτρων, ἔπιπτε κεραυνός. Ὑπάρχουσι δὲ παραδείγματα βοῶν ἐζευγμένων εἰς τὸ ἄροτρον καὶ θανατωθέντων, ἐνῷ ὁ βοηλάτης ἔμεινεν ἀβλαβής. Ἡμίονός τις ἐφονεύθη ὑπὸ τὸν ἐπιβαίνοντα αὐτῆς μυλωθρόν, τρεῖς δὲ ἵπποι ὑπὸ τοὺς ἀναβάτας των, ἐξ ὧν εἷς καὶ μόνος ἀπωλέσθη.

*

Οἱ παλαιότεροι ἐπίστευον ὅτι οἱ κεραυνοὶ ἐθεράπευον ἀκαριαίως τοὺς ῥευματισμούς, τοὺς παραλυτικούς, τοὺς πάσχοντας ἀμαύρωσιν ἢ κώφωσιν. Ὁ Βούρμαν ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Ἑλικίας Ζεὺς

ἦτο ὅλως διάφορος τοῦ ὑψιβρεμέτου Διός, τοῦ ἐκτοξεύοντος καταστρεπτικοὺς κεραυνούς. Οἱ ἱερεῖς, οἱ λεγόμενοι fulguratores, ηὔχοντο ὅπως ἐπικυρώσῃ αὐτὸς τοὺς οἰωνούς των. Οὕτως ὁ Ἀγχίσης παρὰ Βιργιλίῳ λέγει:

«Ζεῦ παντοκράτορ, δεήσῃ ἂν κάμπτησ', ἐπίβλεψον ὧδε,
Τοῦτο ἀρκεῖ μοι. Ἐὰν δ' ἡ εὐσέβεια εἶν' ἀμειπτέα,
Πάτερ, γενοῦ ἀρωγός, τὸ σημεῖον δὲ κύρωσον τοῦτο».

Μόλις ἐπρόφερε ταῦτα ὁ γέρων. ἐξαίφνης λαιόθεν
κρότος ἠκούσθη βροντῆς, ἐξ ὕψους δ' ἀστὴρ ὀλισθήσας
ὥσπερ λαμπὰς κατηνέχθη, πολὺ δὲ παρείπετο σέλας.

Ἴσως δὲ ἡ τοιαύτη τέχνη εἶναι ἀρχαία, ὅσον καὶ ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως, καὶ ἄνεῦ τι δὲν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ τάφος τοῦ Πορσήνα ἦτο συμπυκνωτὴρ ἠλεκτρικὸς ἢ ὅτι τὰ δόρατα τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος ἦσαν ἀλεξικέραυνα. Καὶ ἂν ἔτι δὲν ἦτο γνωστὸν τὸ ἀνευρεθὲν λατινικὸν μετάλλιον, τὸ παριστῶν τὸν Δία πρὸς τὰ ἄνω κρατοῦντα τὸν σκηπτὸν ἐν χερσί, κάτωθεν δὲ ἄνδρα ἀναπεταννύντα πρὸς αὐτὸν χάρτινον ἀετόν. Ἀρταξέρξης ὁ Μνήμων καὶ ἡ μήτηρ του κατεῖχον δύο σπάθας, αἵτινες ἐμπηγνύμεναι εἰς τὴν γῆν ἀπέτρεπον τὸν ὑετόν, τὴν χάλαζαν καὶ τὸν κεραυνόν.

Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πλινίου ὑπάρχει κεφάλαιον ἐπιγραφόμενον de fulminis evocandis. Ὁ Νουμᾶς (ὁ Ἔδισων τῶν χρόνων ἐκείνων) ἦτο περιβόητος διὰ τὰς τοιαύτας τέχνας, ἀφιέρωσε δὲ εἰς τὸν Δία βωμὸν ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου. Ὁ Τύλλος Ὀστίλιος θέλων ἀπερισκέπτως νὰ μιμηθῇ αὐτὸν ἐβλήθη ὑπὸ κεραυνοῦ καὶ ἐθανατώθη, ὅπως πολλοὺς αἰῶνας κατόπιν ἐπαναλαμβάνοντας ἀφρόνως τὰ πειράματα τοῦ Φραγκλίνου συνέβη τὸ αὐτὸ εἰς τὸν Ρόμαν καὶ εἰς τὸν Ρίχμανν, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως, ὅστις ἔμεινε νεκρὸς ἐν ἀκαρεῖ.

*

Ἀλλ' ἡ κραυγὴ ἡ ἐν ἀπελπισίᾳ ζητοῦσα βοήθειαν μετετράπη τώρα εἰς κραυγὴν τρόμου καὶ θρήνων. Τί συνέβη; Εἰς τὰ ὄρη καὶ οἱ μακρινοὶ ἦχοι φαίνονται ἀπηχοῦντες πλησίον· ἀλλὰ καὶ μακρινὴ ἂν δὲν εἶναι ἡ ἀπόστασις, τολμηρὸν εἶνε νὰ ἐπιχειρήσῃ τις νὰ μεταβῇ ἐκεῖ. Διὰ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ κρημνοῦ, ἔνθα μόλις πρὸ μικροῦ ἐσβέσθη ἡ πυρκαϊὰ τῆς μεγάλης δρυός, πρέπει τρὶς ν' ἀνέλθῃ καὶ νὰ κατέλθῃ ἀπότομα ὑψώματα. Τίς οἶδεν! ἴσως παρὰ τὸν μέλανα κορμὸν τοῦ δένδρου κεῖται ἤδη ἄπνους ἐκεῖνος, ὃν ματαίως καλεῖ ἡ φωνὴ τῆς μητρὸς ἢ τῆς ἀδελφῆς.

Πολλάκις ἀπαιτοῦνται ἔρευναι διὰ νὰ ἐξακριβωθῇ, ἐὰν ὁ νεκρὸς εἶνε θῦμα κεραυνοῦ ἢ δολοφονίας. Τὰ σημεῖα εἶνε χαρακτηριστικά. Τὰ σώματα τῶν κεραυνωθέντων διασῴζουσι συνήθως τὴν στάσιν, ἣν εἶχον ζῶντα. Ἐθεάθησάν τινα αὐτῶν καθήμενα καὶ ἄλλα, ὡς λέγεται, ὄρθια! Ἐνίοτε τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ κηλίδων ἐρυθρῶν· ἄλλοτε διατηρεῖ ἔντασιν ἠλεκτρικήν, ὅστις δὲ τὸ ἐγγίσῃ, συγκλονεῖται. Ὁ πέριξ ἀὴρ διατηρεῖ τὴν ὀσμὴν τοῦ ὀζωνίου, τὴν ὁποίαν οἱ ἀμαθεῖς θεωροῦσιν ὡς ὀσμὴν θείου καὶ ἥτις ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τὰ παραμύθια, εἰς τὰ ὁποῖα παρίσταται ὁ διάβολος ἐξερχόμενος ἀπὸ τῆς γῆς.

Ἐγένετο λόγος πρό τινων ἐτῶν περὶ ἀνακαλύψεως προερχομένης ἐξ Ἀμερικῆς· ἰσχυρίζοντό τινες ὅτι εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν δολοφονουμένων, ὅπως εἰς φωτογραφικὴν πλάκα, διεκρίνετο ἐν μικρογραφίᾳ ἡ εἰκὼν τοῦ δολοφόνου. Πόσον πολύτιμος θὰ ἦτο ἡ τοιαύτη ἀπόδειξις κατὰ τὰς ἐρεύνας πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν δραστῶν τῶν μυστηριωδῶν φόνων τῆς ὁδοῦ Μόργης, οὓς διηγεῖται ὁ Πόε! Ὁ Βουριόν, ὑποβάλλων εἰς τὴν ἰατροδικαστικὴν ἐν Παρισίοις ἀκαδημίαν φωτογραφίαν τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ γυναικὸς φονευθείσης, ἐβεβαίου ὅτι διεκρίνετο ἐν αὐτῇ πᾶσα ἡ τραγικὴ σκηνή, ἤτοι ὁ δολοφόνος, ὅστις, ἀφοῦ ἔπληξε τὴν μητέρα, ἀνήρπασεν ἐν νήπιον, καὶ εἷς κύων ἐφορμῶν κατ' αὐτοῦ μανιώδης. Οὐδεὶς ὅμως ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ τι καὶ ὁ Βερνουέ, ὁ ἐνεργήσας κατόπιν πειράματα ἐπὶ κονίκλων καὶ γάτων, οὐδὲν ἠδυνήθη ν' ἀνεύρῃ.

Ἀληθῶς αἱ μελέται τοῦ Μπὸλλ καὶ τοῦ Κιοῦνε ἐπιβεβαιοῦσιν ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὁράσεως εἶνε ἐνέργεια χημικὴ τροποποιοῦσα εἴς τινα σημεῖα τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλείπῃ ἐπ' αὐτοῦ φωτογραφικὰς εἰκόνας διαρκεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναλόγως τῆς δυνάμεως καὶ τῆς διαρκείας τοῦ βλέμματος· ἀλλὰ πρόκειται περὶ κλασμάτων δευτερολέπτου καὶ οὔτε τὸ ὀφθαλμοσκόπιον ἀνευρίσκει κατόπιν ἐπὶ τῆς κόρης ζώντων ὀφθαλμῶν τὰ εὐεξάλειπτα ἴχνη.

*

Πολὺ περισσότερον εὐδιάκριτα εἶνε τὰ σημεῖα τὰ νευρισκόμενα ἐνίοτε ἐπὶ τῶν σωμάτων κεραυνοπλήκτων ἢ ἀνθρώπων εὑρεθέντων ἐγγὺς τοῦ μέρους τῆς πτώσεως κεραυνοῦ.

Ὁ Ὀριόλι ἐγνώρισε γυναῖκα, ἥτις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔφερεν ἐπὶ τῆς κνήμης ἀπεικονισμένον ἐν ἄνθος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο πλησίον της, καθ' ἣν ὥραν ἔπεσεν ὁ κεραυνός. Διηγοῦνται ὅτι εἰς τὸ σῶμα ναύτου τινὸς φονευθέντος ὑπὸ κεραυνοῦ διεκρίνετο ἀποτετυπωμένον τὸ σχῆμα πετάλου, ὅπερ εὑρίσκετο κρεμάμενον εἰς πλησίον κειμένην δοκόν, ἐπὶ ἑτέρου δέ τινος ἀποτετυπωμένος ὁ ἀριθμὸς 44. Ἐπί τινος ἀνθρώπου, παθόντος ὑπὸ κεραυνοῦ ἐν Ζακύνθῳ, εὑρέθη ἀποτετυπωμένον νόμισμα, ὅπερ ἔφερεν ἐν τῷ θυλακίῳ· ἐπί τινος δὲ μυλωθροῦ καὶ ἐπί τινος δικαστοῦ, ἀμφοτέρων ἱσταμένων ὑπὸ τὸ αὐτὸ δένδρον λεύκης, παρετηρήθησαν ἀποτυπώματα φύλλων. Ὁ Φραγκλῖνος εἶδεν ἰδίοις ὄμμασιν ἄνδρα, ὅστις ἱστάμενος παρὰ τὴν θύραν τῆς οἰκίας του, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ κεραυνὸς ἔπιπτεν ἐπὶ πλησίον κειμένου δένδρου, ἔφερε κατόπιν ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν εἰκόνα τοῦ δένδρου τούτου.

Ὁ Τοῦρδε ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ ναῷ τῆς πόλεως Λινὺ οἱ χαρακτῆρες τοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου ἀπετυπώθησαν ἐπὶ τῆς ὀθόνης τοῦ θυσιαστηρίου, ὁ δὲ δόκτωρ Φλεσχοὺτ ἀπεικόνισε τὰ ποτυπώματα τὰ εὑρεθέντα ἐπὶ τῶν σωμάτων τριῶν στρατιωτικῶν πληγέντων ὑπὸ κεραυνοῦ εἰς Σαμπερί.

Τινὲς θεωροῦσι τὰ σημεῖα ταῦτα ὡς ἀληθῆ φωτογραφικὰ ἢ ἠλεκτρογραφικὰ φαινόμενα· βεβαίως δὲ ταῦτα φαίνονται ὀλιγώτερον σκοτεινὰ παραβαλλόμενα πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς δαγεροτυπίας, πρὸς τὰς λεγομένας εἰκόνας τοῦ Μόζερ καὶ πρὸς ἄλλα παραγόμενα τῇ ἠλεκτρικῇ ἐνεργείᾳ.

Ἀλλ' ἂν ὁ παρατηρητὴς δὲν εἶνε πεπειραμένος, εὐκόλως δύναται νὰ ἀπατηθῇ. Ὁ δόκτωρ Ζὰκ λεπτομερῶς περιέγραψε τὰ θύματα κεραυνοῦ πεσόντος ἐν Δύρεν ἐντὸς ὁμηγύρεως ἐκ τριακοσίων ἀνθρώπων, ἀναφέρει δὲ ὡς παρατηρηθείσας ἐπὶ τῶν σημάτων κηλῖδας ἐρυθρὰς ἐν σχήματι ἀστέρων ἢ φύλλων κρεμαμένων ἀπὸ τῶν κλάδων. Αἱ κηλῖδες αὗται κατὰ τὴν ἑσπέραν τοῦ συμβάντος εἶχον ἤδη ὠχριάσει καὶ τὴν ἑπομένην ἐξηλείφθησαν. Σημειωτέον ὅτι τὸ ἐν Δύρεν γεγονὸς συνέβη ἐντὸς αἰθούσης κεκλεισμένης, ἔνθα δὲν ἐφαίνοντο οὔτε ἀστέρες, οὔτε κλάδοι, οὔτε φύλλα.

Ὡς καὶ τὰ τεχνητὰ στίγματα, δύνανται νὰ γείνωσιν ἀφορμὴ ἀπάτης· διότι ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Γαρδιέ, τοῦ Λαρασσάγκ καὶ τοῦ Λομπρόζου εἶνε γνωστὸν πόσον ἡ συνήθεια αὕτη εἶνε διαδεδομένη οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἀγρίοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, ὅπως ἦτο ἄλλοτε διαδεδομένη παρὰ τοῖς Κέλταις, τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τοῖς Βρεταννοῖς κατόπιν. Ἰδίως ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τῆς στίξεως παρὰ τοῖς χωρικοῖς καὶ τοῖς ἐν τοῖς κατέργοις κρατουμένοις καταδίκοις. Σύνοδοί τινες ἀπηγόρευσαν τὸ ἔθιμον δι' ἀναθεματισμοῦ· καὶ ὅμως καὶ σήμερον ἔτι στίζονται χάριν εὐλαβείας οἱ εἰς Ἱερουσαλὴμ μεταβαίνοντες προσκυνηταί, δὲν ἠρνήθη δὲ νὰ πράξῃ τοῦτο, ὡς λέγεται, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας δοὺξ τῆς Ῥωσίας Νικόλαος. Ἐπὶ τῶν χειρῶν τῶν στιζομένων, ἐπὶ τῶν βραχιόνων, ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐνίοτε ἐπὶ ἄλλων μερῶν ἢ καὶ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ σώματος χαράσσονται σημεῖα ἱερὰ ἢ ἀνίερα, ῥητά, ἐμβλήματα, σύμβολα ἐρωτικά, καρδίαι διαπεπερασμέναι ὑπὸ βελῶν, χεῖρες συμπεπλεγμέναι, ὀνόματα ἐρωμένων, ἄνθη· ὡς πρὸς τὰ τελευταῖα παρατηροῦνται περίεργοι προτιμήσεις πρὸς ἐκεῖνα, εἰς ἃ ἀποδίδεται ἰδιαιτέρα σημασία. Παραδείγματος χάριν παρὰ τοῖς κακούργοις, ὡς περιέγραψεν ὁ Λαρασσάγκ, ἠριθμήθησαν ἐστιγμένα ἓν μόνον λευκάνθεμον, ἑπτὰ ῥόδα καὶ ὀγδοήκοντα ἐννέα πανσέδες.

Ἐπειδὴ τὰ στίγματα ταῦτα τὰ τεχνητὰ ἐνδέχεται νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς κεραυνογραφικὴ ἀκτίς, πιθανῶς ἄλλοτε, ἰδίως ἐν ἐποχαῖς δαιμονομανικῆς ἐπιδημίας νὰ ἐξελήφθησαν ὡς φαινόμενα δαιμονικῆς ἐπηρείας καὶ ἴσως πολλοὶ τῶν δυστυχῶν ἐθανατώθησαν ἢ ἐκάησαν διὰ τοῦτο. Δύναται πᾶς τις περὶ τούτου νὰ πεισθῇ ἀναγινώσκων τὸ περίφημον βιβλίον τοῦ Ἰησουίτου Ρεῦνώ: De stigmatismo sacro, profano, divino et dœmoniaco.

*

Ἐν τούτοις ἐν τῇ γαληνίῳ νυκτὶ διαφαίνονται ἐπὶ τῶν λευκῶν ἐρήμων τῆς χιόνος αἱ ὕψισται, αἱ μεμονωμέναι, αἱ ἀπρόσιτοι τῶν ὀρέων κορυφαί. Πόσοι ἄρά γε κεραυνοὶ ἐπεσκέφθησαν τὰς γυμνὰς ἐκείνας πετρώδεις κορυφάς! Οἱ χωρικοὶ ἐν Ἰταλίᾳ καθὼς καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ, καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Μαλαισίᾳ καὶ τῇ Ἰάβᾳ, θεωροῦσιν ὡς βέλη ἐξακοντισθέντα ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ καὶ ἀποκαλοῦσιν αὐτὰ αἰχμὰς βελῶν (οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ὠνόμαζον αὐτὰ κεραύνεια) τὰ ἐκ πυρίτου λίθου βέλη, ἅτινα ἡ ἀνθρωπολογία θεωρεῖ ὡς ὅπλα τῶν προϊστορικῶν ἡμῶν προγόνων. Ἀλλ' εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων εὑρίσκονται ἀληθῆ ὑλικὰ ἴχνη τῶν κεραυνῶν· εἶνε ταῦτα οἱ λεγόμενοι κεραυνῖται, σωλῆνες ἄθραυστοι καὶ λεπτοὶ ἐκ πυρίτου ὡσεὶ ἐξ ὑάλου, οἱ ἀνευρισκόμενοι ἐνίοτε ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κερβίνου ὄρους ἢ ἐπὶ τῶν κωνοειδῶν βράχων τοῦ ὑψηλοῦ ἡφαιστείου τῆς Τολούκας.

Ὁ οὐρανὸς ἤδη εἶνε αἰθριώτατος. Καὶ σὺ ἀκόμη, φιλτάτη, μένεις συνεσπειραμένη εἰς τὴν κλίνην σου; Ἰδού, ἐξέρχονται ἤδη ἀπὸ τῆς ποίμνης οἱ βουκόλοι, οἵτινες κρούοντες ὡς τύμπανα τοὺς ξυλίνους κάδους προσκαλοῦσι τὰς ἀγελάδας νὰ τὰς ἀμέλξωσι. Καὶ προσέρχονται ἐκεῖναι θορυβωδῶς ῥωθωνίζουσαι, μὲ τοὺς μαστοὺς ἐξωγκωμένους, ἐνῷ κρούεται σειόμενος ὁ ὑπὸ τὸν τράχηλόν των κωδωνίσκος. Ἀκούεται μακρόθεν ὁ βροντώδης ῥοῦς τῶν χειμάρρων καὶ ἀπὸ τῶν ἀπορρώγων βράχων καταπίπτει τὸ ἀργυροῦν ῥεῖθρον τῶν καταρρακτῶν. Τὰ πτηνά, ὡς συμβαίνει μετὰ τὴν νυκτερινὴν θύελλαν, διστάζουσι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ κρησφύγετόν των καὶ νὰ χαιρετίσωσι διὰ τοῦ ᾄσματος τὴν ἀνατέλλουσαν ἡμέραν. Ἀλλ' εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος ἐξακολουθεῖ νάντηχῇ ἡ φωνὴ τῆς γυναικός, ἔτι μᾶλλον ἄπελπις καὶ ἐναγώνιος!...

[P. Lioy]

Ἡ ἐπιείκεια ἀποτελεῖ μέρος τῆς δικαιοσύνης, λέγει ὁ Ζουβέρ.

Κατὰ τὸν Βάκωνα, οἱ ἔχοντες τὰ πλεῖστα ἐλαττώματα εἶνε οἱ πρῶτοι παρατηροῦντες τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων.

Ἐκ τῆς ἄρτι ἐκδοθείσης ἀξιολόγου ἱστορικῆς μελέτης τοῦ κ. Κ. Ῥάδου «Ὁ Μιαούλης πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως» ἀποσπῶμεν τὰ κατὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν νεότητα τοῦ μεγάλου ναυάρχου, ὡς καὶ τὴν προσωπογραφίαν αὐτοῦ ἐν νεανικῇ ἡλικίᾳ κατὰ τὸ ἰχνογράφημα ἄγγλου περιηγητοῦ. **Σ. τ. Δ.**

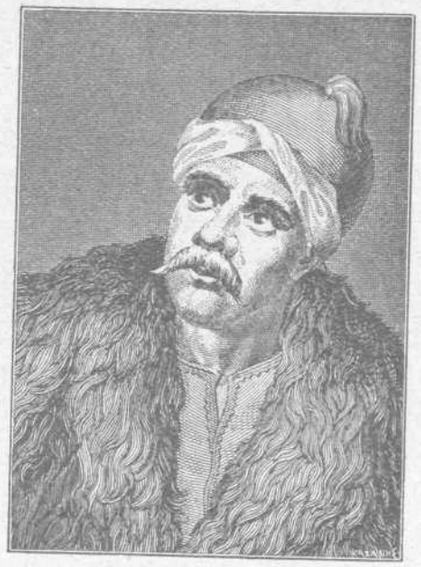

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΜΙΑΟΥΛΗ

Ἐν Ὕδρᾳ δύο κυρίως πρὸ τοῦ ἀγῶνος γενεαὶ ναυτικῶν πολεμιστῶν διεκρίθησαν, ὀλίγα ἔτη ἡ μία προηγηθεῖσα τῆς ἄλλης. Ἡ μὲν πρώτη αὐτῶν ἔδωκε τὸν Μιαούλην, ἡ δὲ νεωτέρα πάντας σχεδὸν τοὺς ὑποδεεστέρους μοιράρχους καὶ κυβερνήτας τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου. Ὁ Μιαούλης ἀνῆκεν εἰς τὴν γενεὰν τοῦ Γεωργίου Βούλγαρη, τοῦ Δημητρίου Σαρχόση, τοῦ Ἰωάννου Καραντάνη, τοῦ Κωνσταντίνου Μεθενίτου, τοῦ Ἀναγνώστου Καρμανιόλα, τοῦ Γεωργίου Κιβωτοῦ, τοῦ Χατζῆ-Λαζάρου Κατάρα, τοῦ Κωνσταντίνου Γκιούστου, οἵτινες δὲν ἀπετέλουν ὀλίγην δόξαν διὰ τὴν μικρὰν νῆσον, καθ' ἣν ἐποχὴν οὐδεὶς ἐφαντάζετο ὅτι ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς ἔμελλον νὰ ἐξέλθωσι νέοι Δυγκὲ-Τρουὲν καὶ νέοι Ῥοῦϋτερ. Ὁ Βούλγαρης, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου ἔτους σεφερλῆς, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ ἐν τῷ τουρκικῷ στόλῳ θητεύοντες Ἕλληνες, ταχέως εἰς κυβερνήτην τῆς ὀθωμανικῆς ναυαρχίδος προαχθείς, μαθητὴς τοῦ διακεκριμένου καπετὰν-πασσᾶ Χουσεΐν, σώσας τὴν ζωὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Πασβάνογλου στρατείαν, καθ' ἣν ἔπιπτον οἱ Ὑδραῖοι ἀξιωματικοὶ Τζάπιλας καὶ Μπούζας, διακριθεὶς ἀκόμη τῷ 1797 ἐν Αἰγύπτῳ, καθαρίσας, — ἐπὶ κεφαλῆς μοίρας μετὰ πληρωμάτων κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικῶν, — τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου, πρωτοφανοῦς τὸ θράσος πειρατείας, ἤθελεν ἀνυψωθῇ εἰς αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ καπετὰν-πασσᾶ, ἂν μὴ ἀπέκρουεν ἐπιμόνως τὴν ἐπανειλημμένως προταθεῖσαν αὐτῷ ἀλλαξοπιστίαν. Ὁ Καραντάνης, κυβερνήτης καὶ οὗτος τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος, σώσας αὐτὴν διὰ θαυμάτων τόλμης καὶ δεξιότητος φλεγομένην διὰ μέσου τῶν ῥωσικῶν γραμμῶν, ἐγένετο ἥρως διὰ μόνον τὸν ἔρωτα τοῦ ἐπαγγέλματος, καθ' ἣν ἐποχὴν δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξεγερθῇ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀπτοήτων τούτων ἀνδρῶν ἡ ἐλπὶς τῆς ἐθνικῆς ἀναστάσεως. Ὁ Σαρχόσης, προώρως δυστυχῶς ἀπολεσθεὶς ἐκ κιτρίνου πυρετοῦ ἐν Μαρτινίκᾳ, ὑπῆρξεν ὁ κυρίως ἐμφυσήσας τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα εἰς τὸ ὑδραϊκὸν ναυτικόν. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ σκάφος του ἦτο ἐμπορικόν, κρίνων ἐκ τοῦ τύπου αὐτοῦ, ἐκ τῆς πειθαρχίας τοῦ πληρώματος, ἐκ τῶν τρόπων του ἀπαίροντος ἢ καταπλέοντος, χαιρετίζοντος τὴν σημαίαν τοῦ λιμένος διὰ τῶν νενομισμένων βολῶν ἐν αὐτῇ τῇ Θεσσαλονίκῃ, ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Βεβαίως δὲ ὁ θαλασσινὸς οὗτος ἐθεώρει ἑαυτὸν σπουδαίως ὡς ἀποτελοῦντα μέρος ἐπισήμου ναυτικῆς δυνάμεως καὶ τὴν μικράν του νῆσον κράτος σχεδὸν αὐτόνομον, ἀφοῦ ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἐζώγρει ὁλόκληρον συμμορίαν ληστοπειρατῶν ἐν Καϋμένῃ. Ὁ Μεθενίτης ἐφημίσθη καταβαλὼν μετὰ λυσσώδη πάλην κορβέταν τοῦ βεῦ τῆς Ἀλγερίας ὑπὸ τὰς ὄψεις ὁλοκλήρου τῆς πρωτευούσης τῆς Μαγιόρκας Πάλμας, φρενιτιωδῶς ἐπευφημούσης. Ὁ ἀγὼν διεξήχθη ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς περιλαλήτου μεταξὺ «Κηρσὰρζ» καὶ «Ἀλαβάμας» μονομαχίας. Οἱ ἀντίπαλοι συναντηθέντες ἐν τῷ λιμένι ὥρισαν ἐκτὸς αὐτοῦ τόπον καὶ ὥραν τῆς συγκρούσεως, ὅπως ὀλίγα τινὰ ἔτη πρότερον ἔπραττον τοῦτο ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Κούρτνεϋ καὶ ὁ Γάλλος Μπομπὰρ ἐνώπιον τῆς Νέας Ὑόρκης. Τῆς αὐτῆς τόλμης καὶ δεξιότητος ἦσαν ὁ Καρμανιόλας, τεσσαράκοντα μίλια ἀπὸ τῆς Καρθαγένης ἀποκρούσας, μετ' ἀπεγνωσμένην πάλην, τὴν κατ' αὐτοῦ ἐμβολὴν τῶν πεζοναυτῶν γαλλικοῦ πάρωνος, διώξαντος αὐτόν, καὶ ὁ Κατάρας καταβαλὼν περὶ τὰς ἀκτὰς τοῦ παπικοῦ κράτους δύο τυνησίους πειρατάς. Ὁ Κιβωτὸς κατεβύθισεν ἰσχυρὰν ἀλγερινὴν κορβέταν μεταξὺ Μελίτης καὶ Σικελίας. Τέλος ὁ Γκιοῦστος, ὁ πατριώτης Γκιοῦστος, ὁ θανατωθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ Χοσρὲφ ὡς φιλικός, εἶχε προαχθῇ καὶ οὗτος ὡς ὁ Βούλγαρης εἰς μπάσρεϊς τῆς ναυαρχίδος. Καὶ δὲν ἦσαν μόνοι οὗτοι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ναυτικὴ νεότης, εἰς τὰς τάξεις τῆς ὁποίας κατελέγετο καὶ ὁ Μιαούλης, μόνος σχεδὸν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐξεχόντων ὁμηλίκων ἐπιζήσας ὅπως ὁδηγήσῃ τὴν εὐθὺς κατόπιν γενεὰν εἰς τὸν δυσχερέστατον τῶν ἀγώνων. Ἦτο πρεσβύτερος τοῦ Σαχτούρη κατὰ δεκαπέντε ἔτη

καὶ κατὰ εἰκοσιεπτὰ τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1769. Τὸ ἔτος τοῦτο πολλάκις θὰ σημειωθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀφοῦ εἶνε τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, τοῦ Γεωργίου Βούλγαρη καὶ ἂν θέλετε ἀκόμη τοῦ Σατωβριάν, τοῦ Νέϋ, τοῦ Οὐέλιγκτων, τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ οἰκογένεια εἰς ἣν ὁ ναύαρχος ἀνήκει, — οἱ Βῶκοι, — καταγομένη ἐξ ἑνὸς τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς σουλτάνας Βαλιδὲ χωρίων, τῶν Φύλλων, ἐγγὺς τῆς Χαλκίδος κειμένου, ὅπου ἔτι σῴζεται θέσις Βωκέϊκα, εἶχεν ἤδη ἐγκατασταθῇ ἐν Ὕδρᾳ ἕνα αἰῶνα ἀκριβῶς πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. . .

Ὁ πατὴρ τοῦ ναυάρχου Ὑδραῖος κοτζάμπασης Δημήτριος Βῶκος ἐγεννήθη καὶ οὗτος ἐν Ὕδρᾳ καὶ τρὶς νυμφευθεὶς ἔζησεν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ θανάτου τῆς τρίτης αὐτοῦ συζύγου, μεθ' ὃν προσλαβὼν τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀπεχώρησεν εἰς Σύμην, ὅπου βραδύτερόν ποτε ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ ναύαρχος, καταπλεύσας ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου μοίρας. Τὸν Ἀνδρέαν ἀπέκτησεν ἐκ τῆς τρίτης αὐτοῦ συζύγου Ἀδριανῆς χήρας Ἀνδρέου τινὸς Βόχα, δεύτερον μὲν υἱὸν αὐτῆς, τέταρτον δὲ μεταξὺ τῶν ἓξ υἱῶν του, οἵτινες πάντες ἐκτὸς τοῦ Ἀνδρέα ἔφερον τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Βῶκοι, ὁ Γεώργιος ἐκ τῆς πρώτης συζύγου, ὁ Ἀντώνιος ἐκ τῆς δευτέρας, καὶ ἐκ τῆς τρίτης ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἀναγνώστης, ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Νικόλαος, πάντες πρόκριτοι ὡς ὁ πατὴρ αὐτῶν καὶ ὁ Μιαούλης, ἐκτὸς τοῦ Γεωργίου καὶ Θεοφάνους· διότι τὸ ἀξίωμα τοῦ προύχοντος δὲν ἦτο ἀπολύτως κληρονομικὸν ἐν Ὕδρᾳ. Εἶχε δὲ καὶ θυγατέρας ὁ πολύτεκνος Βῶκος, τὴν Ἀρχόντων Ἀνδρέου Χατζῆ Ἀνδρέου, τὴν Ἀδριανὴν Δ. Κριεζῆ καὶ τὴν Διαμάντων Β. Παντελάκη. Ταῦτα κατὰ τὰ γνωστὰ καὶ ἐξηκριβωμένα περὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἐξ ἧς πηγάζει ὁ Μιαούλης, ἀνατραφείσης ὑπὸ τοῦ αὐστηροῦ γέροντος Βώκου ἐν χρηστότητι καὶ φιλοπατρίᾳ. Καὶ οἱ μὲν δύο πρωτότοκοι Γεώργιος καὶ Ἀντώνιος λόγῳ ἡλικίας δὲν μετέσχον τοῦ ἀγῶνος· ὁ Ἀθανάσιος δὲν ἦτο ναυτικὸς οὔτε ναυτικοὺς υἱοὺς εἶχεν· ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ Ἀντωνίου Δημήτριος Βῶκος μετέσχε δεκαοκτὼ ἐκστρατειῶν. Ἐπίσης οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοφάνους, ὧν ὁ μὲν Δημήτριος ἦτο πλοίαρχος, ὁ δὲ Ἀντώνιος εἶνε ὁ περίφημος πυροπλητής, ὁ ἀνατινάξας ὀθωμανικὴν κορβέταν ἐν Σούδᾳ, ὁ μετὰ τοῦ Κανάρη καὶ Μπούτη κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποσταλείς. Τρίτος υἱὸς τοῦ Θεοφάνους, πυροπλητὴς καὶ οὗτος, ἐκάη περὶ τὸ Μεσολόγγιον, μὴ θελήσας νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ προώρως ἀναφλεγὲν πυροπλικόν του. Ὁ νεώτατος τῶν ἀδελφῶν τοῦ ναυάρχου Νικόλαος Βῶκος ἦτο καὶ οὗτος ἐκ τῶν καλῶν πλοιάρχων τοῦ ἀγῶνος. Προσθέσατε νῦν εἰς τὴν πλειάδα ταύτην τῶν γενναίων τοὺς ἐκ τῶν ἓξ υἱῶν τοῦ Μιαούλη μετασχόντας τοῦ πολέμου, τὸν ναύαρχον Δημήτριον, τὸν κυβερνήτην τῆς ναυαρχίδος «Ἄρεως» καὶ ἐπιστολέα τοῦ στόλου Ἀντώνιον, τὸν ἐν τῇ ὑπὸ τὰ Κύθηρα ναυμαχίᾳ τοῦ 1824 διακριθέντα πλοίαρχον τῆς μοίρας Σαχτούρη εἰκοσαετῆ Ἰωάννην καὶ τὸν Ἐμμανουήλ, ἀξιωματικὸν καὶ τοῦτον τοῦ Ἀγῶνος, διὰ νὰ ἔχητε πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης πατριᾶς. Τοὺς ἐξ αὐτοῦ υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Μαρίαν Πινότση, ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Εἰρήνης, εὐειδοῦς θυγατρὸς τοῦ ἱερέως Ἰωάννου Μπίκου.

Ὁ Ἀνδρέας ὑπῆρξεν εὔσωμον καὶ πνευματῶδες παιδίον. Πλήρης ζωῆς, παρεῖχε πράγματα εἰς τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ, ἥτις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, μικρὸν προέκοψε παρὰ τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Παίζων οὗτος ἀπεκάλει τὸν ἀτίθασον υἱὸν μαγκιὸρ-Λάμπρον, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τόσον ὀλίγον συμπαθοῦς πρὸς τὴν νομιμόφρονα καὶ συντηρητικὴν Ὕδραν ἀτρομήτου καταδρομέως, ὅστις εἶχε τότε πληρώσῃ τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου διὰ τῆς φήμης του. Δὲν ἐβράδυνεν ἄλλως ὁ ἥρως ἡμῶν, — ὡς θέλουσί τινες τῶν βιογράφων αὐτοῦ, ἡ οἰκογενειακὴ ὅμως παράδοσις ἀποκρούει, — νὰ δώσῃ νέας δικαιολογίας εἰς τὸ παρωνύμιον τοῦτο. Καταλιπὼν τὸ πλοῖον τοῦ θείου του Γεωργίου Στύπα, ἐν ᾧ τὸν εἶχον κατατάξει ἀπὸ τῆς δεκαετοῦς αὐτοῦ ἡλικίας, ἠκολούθησε τὸν πλοίαρχον Μιχαὴλ Χατζῆ-Μιχάλην συμπράττοντα μετὰ τῶν καταδρομέων Λάμπρου Κατσώνη καὶ Γουλιέλμου τοῦ Μελιταίου καὶ τοῦ ἀρματωλοῦ Ἀνδρούτσου. Ἅπαξ τότε ἐτόλμησεν ἀνέλθῃ μετὰ τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη μέχρις αὐτοῦ τοῦ Καίρου. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Ὕδραν, δὲν ἦγε πλέον δεκαὲξ ἐτῶν ἡλικίαν. Ὁ ἔρως τῆς θαλάσσης εἶχεν ἀπορροφήσῃ αὐτὸν ἐντελῶς. Ἦτο ἄλλως τε τοῦτο πατροπαράδοτον, ἡ ἄνωθεν κλῆσις. Εἶχεν ἀποκτήσῃ πρωΐμως τι τὸ ἀρχικόν, ὅπερ ἐπιεικῶς συνεχώρουν αὐτῷ οἱ πρεσβύτεροι διὰ τὰ πολλὰ αὐτοῦ προτερήματα. Ταχέως κατεδείχθη δραστήριος καὶ τολμητίας καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν συγγενῶν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀσθενήσαντος ἀδελφοῦ του Ἀντωνίου, ἐπέβαλον οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸν διστάζοντα πατέρα τὸν δεκαεξαετῆ νεανίσκον κυβερνήτην τοῦ οἰκογενειακοῦ σκάφους, ὅπερ ἦτο ἐν πρώτῃ τάξεως «λατινάδικο», ὡς ἀπεκαλοῦντο τότε τὰ σιταγωγά, τὰ προηγηθέντα τῶν παρώνων καὶ τῶν τριστήλων τῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸ τί ἤξιζεν ὁ νεαρὸς καπετάνιος ἀπέδειξεν ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ βημάτων. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων πλοιάρχων, οἵτινες συνέδεσαν σχέσεις μετὰ τῶν ἐμπορείων τῶν κόλπων τῆς Γενούης καὶ τοῦ Λέοντος. Μικρόν τι μετὰ ταῦτα Μπροῦσκος ὁ

Πεσλήκης ἐκπλεύσας τοῦ στενοῦ τῶν Γαδείρων κατήγετο εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὁ Δημήτριος Χριστόφιλος ἔπλεε πρῶτος ἐκ τῶν Ὑδραίων εἰς Ἀμερικήν. Ἦσαν οἱ χρόνοι τῆς ἀκμῆς τοῦ ὑδραϊκοῦ ναυτικοῦ. Ἡ μερὶς τῶν ναυτῶν τοῦ Μιαούλη ἐπαναπλέοντος ἐκ Νικαίας ἀνῆλθεν εἰς χίλια διακόσια γρόσια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἤδη τὰ λατινάδικα δὲν ἐχώρουν πλέον τοὺς Ὑδραίους· ὁ Πεσλήκης ἐναυπήγει πλοῖον ἐν Φιοῦμε, ὁ δὲ Μιαούλης ἠγόραζεν ἐν Χίῳ λαμπρὸν σκάφος τουρκοκρητός, τὸν «Μιαούλ», ὅστις ἐπέπρωτο νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ οἰκογενειακὸν τοῦ ναυάρχου ὄνομα, προσδίδων εἰς αὐτὸν τὸ ἴδιον.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΓΛΟΥΚ [1]

Ο ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΣ ΤΟΥ ΜΕΛΟΔΡΑΜΑΤΟΣ

Αἱ περὶ τῆς ὀξυθυμίας καὶ ἰδιοτροπίας τοῦ μουσικοῦ εἰδήσεις ὡς καὶ αἱ ἀντίθετοι κρίσεις περὶ τοῦ μελοδράματος τῶν ἀντιπάλων διήγειραν τὴν περιεργίαν τοῦ κοινοῦ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε πάντα τὰ λοιπὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας τά τε πολιτικὰ καὶ τὰ φιλολογικὰ ἦσαν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ. Πάντες ἐναγωνίως ἀνέμενον τὴν πρώτην παράστασιν, ἵνα μετὰ πλείονος θάρρους καὶ πεισματώδους ἐγκαρτερήσεως ἀμφότεραι αἱ μουσικαὶ μερίδες ἀποδυθῶσιν εἰς τὸν ζωηρότατον ἀγῶνα. Ἡ τελευταία δοκιμὴ ἐγένετο. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ Γλοὺκ μετὰ τῶν οἰκείων ἐκάθητο παρά τινα τράπεζαν βεβυθισμένος εἰς σκέψεις καὶ ἐνδοιάζων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου, ἀπροσδόκητόν τι γεγονὸς ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ. Παῖς τις ἐπέδωκεν αὐτῷ ἐπιστολήν, ἣν ὁ μουσικὸς εὐθὺς ἀνέγνωσε καὶ τὸ μειδίαμα ἀνέτειλεν ἐπὶ τοῦ τέως σκυθρωποῦ προσώπου.

— Ἀνάγνωθι καὶ σύ! ἐφώνησε μεγαλοφώνως παραδίδων τὴν ἐπιστολὴν τῷ φίλῳ Μάνλιχ, ὅστις ἀνέγνωσε τὰ ἑξῆς :

Πρὸ ὀλίγου ἐγενόμην αὐτήκοος ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν δοκιμῶν τοῦ ὑμετέρου μελοδράματος «Ἰφιγενείας», ἐξ οὗ εἶμαι καταμαγευμένος. Ὑμεῖς κατωρθώσατε, ὅ,τι ἐγὼ μέχρι τοῦδε ἀκατόρθωτον ἐνόμιζον. Εὐαρεστήθητε νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀληθοῦς θαυμασμοῦ, ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὰ εἰλικρινῆ συγχαρητήριά μου.

Ἰωάννης Ι. Ρουσσώ.

Ὁ Ρουσσὼ ὁ μέγας συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος — ὁ βαρέως καὶ οἰκτρῶς παραγνωρισθεὶς καὶ σχεδὸν μισάνθρωπος καταστὰς Ρουσσὼ ἀποτείνει τὸν ἀληθῆ τοῦτον ἔπαινον πρὸς τὸν ἔξοχον τῆς Μούσης Γερμανὸν θεράποντα. Ὁ ἔπαινος δὲ οὗτος ἦτο τόσῳ μᾶλλον σημαντικός, καθόσον μεταξὺ τῶν δύο τούτων διαπρεπῶν ἀνδρῶν ἐπεκράτει καὶ διαφωνία τις· διότι ὁ μὲν Ρουσσὼ ἐφρόνει ὅτι οὔτε τὸ γαλλικὸν ἔθνος, οὔτε ἡ γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι ἐπιδεκτικὰ μουσικῆς ἀναπτύξεως, ὁ δὲ Γλοὺκ ἐξ ἐναντίας ἐξετίμα τὴν γαλλικὴν περισσότερον καὶ αὐτῆς τῆς ἰταλικῆς. Ὡμολόγει μὲν καὶ αὐτός, ὡς πάντες σήμερον ἀποδέχονται, ὅτι ἡ ἐπισώρευσις τῶν φωνηέντων καθιστᾷ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν ἰδιάζουσαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πλουσίων λαρυγγισμῶν καὶ λοιπῶν ποικίλων σχημάτων τῆς μουσικῆς, ἀλλ' ἐν τῇ γαλλικῇ εὕρισκε πλείονα σαφήνειαν καὶ ἰσχύν, θεωρῶν ταύτην καταλληλοτέραν πρὸς δραματικὴν ἔκφρασιν. Ἐννοεῖται λοιπὸν οἴκοθεν, ὅτι ὁ Ρουσσὼ ἐπαινῶν τὸ νέον γαλλικὸν μελόδραμα τοῦ Γλοὺκ ὡμολόγει τὴν ἧτταν αὐτοῦ· διὸ καὶ ὁ Γλοὺκ ἀστράπτων ὑπὸ χαρᾶς ἀνεφώνησεν: «Ὁ ἔπαινος οὗτος πολὺ μὲ κολακεύει». Ἐπὶ τέλους τῇ 19 Ἀπριλίου τοῦ 1774 ἐγένετο ἡ πρώτη παράστασις τοῦ περιλαλήτου μελοδράματος.

Τὸ θέατρον ἦτο πληρέστατον· πρὸ πολλοῦ δὲ χρόνου τὰ εἰσιτήρια ἦσαν ἐξηντλημένα πωληθέντα ἀντὶ διπλασίας καὶ τριπλασίας τιμῆς. Ὁ Γλοὺκ παραχωρήσας τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν ἀρχιμουσικὸν τοῦ θεάτρου ἐθεᾶτο μετὰ τῶν οἰκείων μετὰ παλμῶν καρδίας ἔκ τινος θεωρείου ἀθέατος αὐτὸς ὤν. Καθ' ὅλην δὲ τὴν παράστασιν ἐτήρησεν ἡσυχίαν ἐνίοτε μόνον δι' ἀκουσίας τινὸς κινήσεως ἐκδηλῶν δυσαρέσκειαν ἐπὶ τῇ ἐλλιπεῖ ἐκτελέσει χωρίου τινός.

Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε τόσῳ λαμπρά, ὥστε ταχέως ἡ θυελλώδης ἐπιδοκιμασία κατέπνιξε τὸν γογγυσμόν, δι' οὗ ἀπεπειράθη ἡ ἀντίπαλος μερὶς νὰ δηλώσῃ τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτῆς. Καθ' ἑκάστην δ' ἑσπέραν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπαναλαμβανόμενον τὸ μελόδραμα ἐν μεγίστῃ συρροῇ τῶν τε ὀπαδῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Γλοὺκ ἐγίνετο τὸ θέμα τῶν ἀντιθέτων γνωμῶν. Ἐπὶ τέλους δ' ἐξῆλθον νικηταὶ ἐκ τοῦ πεισματώδους ἀγῶνος οἱ φίλα φρονοῦντες τῷ μουσουργῷ καὶ ἡ νίκη αὕτη ὁμολογητέον ὅτι ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς τραγῳδίας, ἥτις θεωρεῖται δικαίως ὡς ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Εὐριπίδου καὶ εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διὰ τῆς μουσικῆς ἔκφρασιν τῶν ὑψηλῶν φρονημάτων καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων. Ἡ γενναία ἀπόφασις τοῦ βασιλέως Ἀγαμέμνονος νὰ θυσιάσῃ τὴν προσφιλεστάτην αὐτῷ θυγατέρα Ἰφιγένειαν κατ' ἀπαίτησιν τοῦ χρησμοῦ, ὅπως τύχῃ ὁ ἐν Αὐλίδι ἠγκυροβολημένος στόλος τῶν Ἑλλήνων οὐρίου ἀνέμου καὶ ἐκπλεύσῃ εἰς Τροίαν, ἡ δικαία ὀργὴ τοῦ ἥρωος Ἀχιλλέως, τοῦ ἐραστοῦ τῆς Ἰφιγενείας, αἱ πρὸς θυσίαν τῆς Ἰφιγενείας καὶ σωτηρίαν τοῦ στόλου ἀπαιτήσεις τοῦ πλήθους, ἐπὶ τέλους δὲ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ φιλοστόργου πατρός, εἰς ὃν ἡ Ἄρτεμις διὰ τὴν γενναιοφροσύνην αὐτοῦ ἀποδίδει ἐκ νέου τὴν Ἰφιγένειαν, ταῦτα πάντα ἐχρησίμευσαν τῷ μουσουργῷ ὡς καταλληλότατα θέματα, ἵνα ἐπιδείξῃ εἰς οἷον ὕψος ἠδύνατο νὰ φθάσῃ τὸ μουσικὸν αὐτοῦ τάλαντον.

Καὶ τῷ ὄντι. Μετὰ τὴν λαμπρὰν εἰσαγωγήν, ἐν ᾗ συντόμως ἐκδηλοῦται ὁ πυρὴν τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκτυλιχθῇ πρὸ τῶν θεατῶν δράματος, ἄρχεται τὸ χορικὸν ᾆσμα, δι' οὗ ὁ λαὸς προτρέπει τὸν ἱερέα νὰ ἀνακοινώσῃ τὸν χρησμόν. Ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ καταδεικνύεται ἐναργέστατα ἡ ἰδιαιτέρα τοῦ συνθέτου δεινότης διὰ τῶν ῥυθμικῶν σχημάτων ν' ἀποδίδῃ τὸν ἁρμόζοντα χαρακτηρισμόν. Θαυμασία δ' εἶναι καὶ ἡ ἑπομένη σκηνὴ μεταξὺ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ Κάλχαντος, ἐν ᾗ οὐ μόνον τὸ θρηνῶδες ᾆσμα τοῦ εἰς σκληρὰν δοκιμασίαν ὑποβαλλομένου πατρὸς καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα τοῦ ἱερέως, ὅστις ὑπομιμνήσκει τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ τῶν αἰσθημάτων ἀντίθεσις, ἣν παράγουσιν οἱ ἐν τοῖς παρασκηνίοις ἀκουόμενοι εὐφρόσυνοι ἀλαλαγμοὶ τοῦ λαοῦ ὑποδεχομένου τὴν Κλυταιμνήστραν καὶ τὴν Ἰφιγένειαν, προκαλοῦσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀκροατοῦ. Ὁμοία τις ἀντίθεσις αἰσθημάτων ἐπιτυχέστατα ἐκτυλίσσεται καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει, ἐν ᾗ αἱ μὲν θεράπαιναι τῆς Ἰφιγενείας ᾄδουσαι τὰς γαμηλίους ᾠδὰς κοσμοῦσι καὶ καλλωπίζουσιν αὐτὴν πρὸς τελετὴν τῶν γάμων, ἡ δὲ ἁγνὴ βασιλόπαις ἐξ ἐναντίας γνωρίζουσα ὅτι ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἐραστὴς εὑρίσκονται ἐν δεινῇ ἔριδι πρὸς ἀλλήλους, προσεύχεται κατανυκτικώτατα πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ἔρωτος. Αἴφνης ἐμφανίζεται ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Θεσσαλικοῦ στρατεύματος μέλλων νὰ ὁδηγήσῃ τὴν μνηστὴν αὐτοῦ εἰς τὸν βωμόν. Ἡ χαρὰ τοῦ οὐδὲν κακὸν προοιωνιζομένου λαοῦ ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ ἐκφραστικωτάτου ᾄσματος «Chantons, célébrons notre reine!» ὅπερ τὸ ἀκροατήριον ἀκοῦσαν εὐθὺς ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν βασίλισσαν Μαρίαν Ἀντωανέτταν, εἰς ἣν καὶ ἦτο ἀφιερωμένον τὸ ᾆσμα. Ἀλλ' ἡ χαρὰ εὐθὺς μεταβάλλεται εἰς λύπην, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἀποκαλύπτῃ τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀπαιτουμένην θυσίαν τῆς βασιλόπαιδος. Νῦν μαίνεται μὲν ὁ Ἀχιλλεύς, καταρᾶται δὲ ἡ Κλυταιμνήστρα καὶ προσεύχεται ἡ Ἰφιγένεια καὶ ἐν ταύτῳ ἀποτελεῖται λαμπρὰ τριῳδία, ἐν ᾗ ὑπὸ τοῦ ἐμπείρου ζωγράφου τῆς μουσικῆς ἀπεικονίζονται τὰ τρία διάφορα αἰσθήματα.

Ἔτι τελειοτέρα καταδείκνυται ἡ τέχνη τοῦ μουσουργοῦ ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τελευταίᾳ πράξει, ἐν ᾗ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ πρὸς θυσίαν ἀγομένη Ἰφιγένεια, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ λιποθυμία τῆς Κλυταιμνήστρας καὶ ἡ ἐκδίκησις τοῦ μαινομένου Ἀχιλλέως καὶ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ δυστήνου πατρός, εὐστοχώτατα ζωγραφίζονται ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ καὶ εὐμενέστατα διαθέτουσι τὸν ἀκροατήν.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ σκηνῇ ἡ ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐφρόσυνος ἀγγελία ὅτι ἡ Ἄρτεμις ἀρκεῖται εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ πατρὸς καὶ ἀποδίδει τὴν θυγατέρα εἰς τοὺς γονεῖς προκαλεῖ τὴν γενικὴν τοῦ πλήθους εὐθυμίαν καὶ χαράν, ὅπερ ἐπιθέτει δι' ὀρχήσεων καὶ ᾀσμάτων τὴν κορωνίδα εἰς τὸ ὅλον.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀρχικὴ τοῦ μελοδράματος μορφή, διότι νῦν ἐν τοῖς ὀλίγοις θεάτροις τῆς Εὐρώπης, ἐν οἷς κατορθοῦται ἡ παράστασις αὐτοῦ, ὑπέστη σπουδαίας τροποποιήσεις, ἃς ἐπήνεγκεν ὁ μόνος διάδοχος τοῦ Γλοὺκ καὶ τελειωτὴς τοῦ «μουσικοῦ δράματος» πολὺς Βάγνερ. Κατὰ τοῦτον, ἐκτὸς ἄλλων βελτιώσεων, τὴν Ἰφιγένειαν ἡ Ἄρτεμις παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτῆς καὶ ἀπάγει αὐτὴν ὡς ἱέρειαν ἐν τῷ περιβλέπτῳ αὐτῆς ἐν Ταύροις ναῷ, συμφώνως πρὸς τὴν παλαιὰν παράδοσιν.

Κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐπανάληψιν τοῦ νέου μελοδράματος ἐθριάμβευσεν ὁ Γλοὺκ ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἀγῶνι. Τῆς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ δὲ τούτῳ χαρᾶς συμμετέσχε ζωηρῶς ὁ φιλοξενῶν τὸν μουσουργὸν πρίγκηψ Χριστιανός, ὅστις πρόθυμος ἀνέλαβε νὰ συστήσῃ τὸν συμπολίτην εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, ἵνα αὐτοπροσώπως ἐπιδώσῃ αὐτῷ τὸ γενικὸν διάγραμμα τοῦ μελοδράματος. Ἡμέραν τινὰ λοιπὸν ἐνδεδυμένος ὁ Γλοὺκ χρυσοκέντητον ἐσθῆτα καὶ νέαν γαλλικὴν φενάκην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρων διηυθύνθη ἐπὶ λαμπροῦ τοῦ πρίγκιπος ὀχήματος εἰς Βερσαλλίας. Ὁ γεγηρακὼς τότε βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ ΙΕ' εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ ὑποδέχηται καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπισήμους ξένους διὰ μέσου τῆς ἐκκλησίας καὶ σπανίως μὲν ἐλάμβανε τὸν λόγον, συνήθως δὲ δι' ἐλαφρᾶς ὑποκλίσεως τῆς κεφαλῆς ηὐχαρίστει αὐτοῖς ἐπὶ τῷ ἀπονεμομένῳ αὐτῷ σεβασμῷ. Διὸ οὐχὶ μικρὸς λόγος ἐγένετο, ὅτε διεδόθη, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑποδεχθεὶς τὸν Γλοὺκ διηυθύνθη ἀμέσως πρὸς αὐτὸν καὶ λαβὼν ἐκ τῶν χειρῶν τὸ διάγραμμα τοῦ μελοδράματος ἐξέφρασε δι' ὑποχρεωτικωτάτων λέξεων τὰς βασιλικὰς εὐχαριστίας. Ἅπασα ἡ πόλις μετ' ἐκπλήξεως ὡμίλει περὶ τῆς ἐκτάκτου ταύτης ὑποδοχῆς, ἥτις τὰ μέγιστα συνεκίνησε τὸν ἄλλως ψυχρῶς πρὸς τὴν τῶν μεγάλων εὔνοιαν διακείμενον μουσικόν.

Μεγίστην συγκίνησιν καὶ χαρὰν ᾐσθάνθη ὁ Γλοὺκ, ὅτε μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν περιδιαβάζων εἰς τὸ δάσος τῆς Βουλώνης συνήντησε τὴν ἄλλοτε μαθήτριαν αὐτοῦ, τὴν περικαλλῆ Μαρίαν Ἀντωανέτταν, ἡγουμένην λαμπρᾶς καὶ πομπικῆς ἱππηλασίας, διότι αὕτη μακρόθεν ἀναγνωρίσασα τὸν Γλοὺκ ἀνεφώνησε «Θεέ μου, ὁ ἀγαπητός μου παλαιὸς διδάσκαλος, ὁ Γλοὺκ!» καὶ στρέψασα πρὸς αὐτὸν τὸν ἵππον ἐγκαρδίως ἐδεξιώθη αὐτόν, ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας συνδιαλεχθεῖσα μετ' αὐτοῦ οἰκειότατα περὶ τῶν ἐν Βιέννῃ γονέων αὐτῆς καὶ διαβεβαιώσασα ἐν

[1] Ἴδε σελ. 281.

τέλει, ὅτι τὰ μέγιστα ἠυχαριστήθη ἐκ τοῦ νέου μελοδράματος, εἰς τὴν αἰσίαν τοῦ ὁποίου ἔκβασιν καὶ αὐτὴ συμμετέσχε. Πλῆθος ἀνθρώπων συνωστίζετο περὶ αὐτὴν καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἠκούοντο αἱ λέξεις «Ὁπόσον εἶνε ὡραία — ἐρασμία· — τοιαύτην Βασίλισσαν δὲν εἴχομεν ποτὲ ἐν Γαλλίᾳ.» Ὁ Γλοὺκ, ὡς διηγεῖται ὁ φίλος του Μάννλιχ, τόσῳ συνεκινήθη, ὥστε δάκρυα ἄφθονα ὑπὸ χαρᾶς κατέρρευσαν ἐκ τῶν παρειῶν αὐτοῦ.

Ὅτε ἐγένετο γνωστὸν ὁπόσον εὐμενῶς προσηνέχθη ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Γερμανὸν μουσουργὸν καὶ ὁπόσον διαφερόντως ἐτίμησεν αὐτὸν δημοσίᾳ ἡ ἐπίδοξος βασίλισσα τῆς Γαλλίας, πάντες οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπισκεφθῶσι τὸν ἔξοχον ἄνδρα συνωστίζοντο ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ ἡγεμόνος Χριστιανοῦ. Ἀλλ' ὀλίγοι μόνον ἐκ τούτων ἠτύχησαν νὰ ἴδωσι τὸν περίπυστον καλλιτέχνην, ὅστις ἐπιμελέστατα νῦν ἐνησχολεῖτο περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ «Ὀρφέως καὶ Εὐρυδίκης», οὗ ἡ ἐπιτυχὴς παράστασις ἐπηύξησε τὴν δόξαν τοῦ μουσουργοῦ.

Ἡ δὲ ἀγαθὴ αὐτοῦ γυνὴ ἀνέλαβε νῦν τὴν ἥκιστα ψυχαγωγικὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποδέχηται ἢ ν' ἀποπέμπῃ φιλοφρονέστατα τοὺς θαυμαστὰς τοῦ συζύγου. Ἰδίᾳ δὲ τοῦτο συνέβαινε κατὰ τὰς μουσικὰς ἑσπερίδας, εἰς ἃς πολλοὶ μὲν ἐξέφραζον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ προσέλθωσιν, ἀλλ' ὀλίγοι, οἱ στενώτεροι τοῦ Γλοὺκ φίλοι, ἐγίνοντο δεκτοί. Πολλοὶ ἐγένοντο οἱ μνηστῆρες οὕτως εἰπεῖν τῶν ἑσπερίδων, ὅτε ἀφίκετο ἐκ Λονδίνου ὁ περίφημος ἀοιδὸς Μίλικος, ὅστις ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ψάλῃ δημοσίᾳ. Τοῦτο δὲ ἦτο καὶ ἄλλη αἰτία ἵνα ὅσον ἔνεστι στενώτερος καταστῇ ὁ κύκλος τῶν ἀκροατῶν.

Ἀξιομνημόνευτον εἶναι καὶ ἀνέκδοτόν τι, ὅπερ διηγοῦνται περί τινος νεαροῦ μουσικοῦ θαυμαστοῦ τοῦ Γλοὺκ, ὅστις τοσοῦτον θερμῶς ἐκέτευσε τὴν γενναίαν τοῦ Γλοὺκ σύζυγον νὰ τῷ ἐπιτραπῇ ἅπαξ ἡ εἴσοδος ὑπὸ οἱονδήποτε ὅρον, ὥστε αὕτη ἐνδοῦσα εἰς τὴν ἱκεσίαν ἀπεφάσισεν ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Μάννλιχ νὰ παραβιάσῃ τὴν αὐστηρὰν διαταγὴν τοῦ ἄρχοντος μουσικοῦ καὶ διὰ δόλου νὰ εἰσαγάγῃ τὸν φιλόμουσον νεανίαν εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἐνδεδυμένον ὑπηρετικὴν στολὴν ἔκρυψαν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ παλατίου, τὴν δ' ἑσπέραν ἡ μὲν γυνὴ ἐφρόντισε ν' ἀναγγείλῃ, ὅτι νέος θεράπων προσελήφθη ὀνομαζόμενος Καμπανίτης, ὁ δὲ Μάννλιχ ἀνέλαβε νὰ φροντίσῃ νὰ ἐντείνῃ τὴν λυρικὴν εὐθυμίαν τοῦ μουσουργοῦ ἀφθονώτερον ἐγχύσας οἶνον τοῦ Ῥήνου ἐκ τῆς πλουσίας ἀποθήκης τοῦ πρίγκιπος. Ὁ Καμπανίτης ἐξετέλεσε μετὰ πολλῆς δεξιότητος τὰ ἐπιβληθέντα αὐτῷ ὑπηρετικὰ καθήκοντα λίαν ἀβρῶς προσενεγκὼν τὸ τέϊον καὶ εἶτα ἐφρόντισε νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ αἰθούσῃ, καθ' ἣν ὥραν ἐξετελεῖτο ἡ μουσικὴ συναυλία. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ δεῖπνον προσηνέχθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ ψητόν, ἡ σύζυγος τοῦ Γλοὺκ μειδιῶσα μειδίαμα πλῆρες σημασίας προσεκάλεσε τὸν νέον θεράποντα καὶ εἶπε «Νῦν, φίλε Καμπανῖτα, λάβετε καὶ ὑμεῖς ἓν χειρόμακτρον καὶ παρακαθίσατε πλησίον μου.» Πάντες ἐγένοντο ἄφωνοι ἐκπλαγέντες ἐπὶ τῇ διαγωγῇ τῆς οἰκοδεσποίνης. Ἀλλ' ἡ ἔκπληξις αὕτη εὐθὺς μετετράπη εἰς γενικὴν εὐθυμίαν, ὅτε ἡ σύζυγος τοῦ Γλοὺκ καὶ ὁ Μάννλιχ ἀπεκάλυψαν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντὶ τοῦ ὑπηρέτου συνέστησαν τοῖς πᾶσι τὸν φιλόμουσον νεανίαν Méhul, ὅστις βραδύτερον συνέθηκε τὸ περίφημον μελόδραμα «Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ» καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ἔργων ἀπέκτησε δόξαν ἄφθαρτον. Ἡ μετριοφροσύνη καὶ ὁ ὑπὲρ τοῦ Γλοὺκ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Méhul — ὅστις δὲν ἀπηξίωσε καὶ ὑπηρέτης νὰ γείνῃ, ἵνα τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἐπιτύχῃ, — διέθηκαν εὐμενέστατα τὸν ἔξοχον διδάσκαλον. «Εὖγε! εὖγε!» ἀνεφώνησεν οὗτος σφίγγων τὰς χεῖρας τοῦ Méhul, «ὁ τολμῶν θριαμβεύει. Ζήτω ἡ ἡμετέρα τέχνη, ἡ εὐγενὴς μουσικὴ καὶ πάντες οἱ ἐξασκοῦντες καὶ ἀγαπῶντες αὐτήν!»

Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐξετελέσθησαν καὶ πάλιν μουσικά τινα τεμάχια καὶ ὁ μὲν Γλοὺκ ἔπαιξεν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου θελκτικὰς φαντασίας, ὁ δὲ Méhul ἔχων λαμπρὰν καὶ ἐξησκημένην φωνὴν ἔψαλε μαγευτικά τινα ᾄσματα. Κατὰ τοιοῦτον λοιπὸν τρόπον ὁ Méhul ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ καταστῇ ἐνεργὸν καὶ ἀχώριστον μέλος τοῦ περιωνύμου ἐκείνου μουσικοῦ κύκλου.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀναπαράστασιν τοῦ «Ὀρφέως καὶ Εὐρυδίκης» ἀπεφάσισεν ὁ Γλοὺκ πλήρης ἤδη δόξης καὶ χρυσοῦ νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ γῆν. Ἐν Στρασβούργῳ δὲ συνηντήθη μετὰ τοῦ τότε ἐνδόξου Γερμανοῦ ποιητοῦ Κλοπστόκ, παρ' ᾧ διέτριψεν ἡμέρας τινάς. Μετὰ μεγίστου δὲ διαφέροντος ἤκουσεν ὁ ποιητὴς τὴν ὑπὸ τοῦ Γλοὺκ μελοποιηθεῖσαν «Μάχην τοῦ Ἑρμάννου», ἑνὸς τῶν ἐξοχωτέρων ποιημάτων αὐτοῦ, καί τινα ἄλλα ᾄσματα ἐκτελεσθέντα μεθ' ἁπλότητος μέν, ἀλλ' ἐν πλήρει συγκινήσει ὑπὸ τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ μουσικοῦ. Ἀμφότεροι οἱ μεγάλοι οὗτοι ἄνδρες ἐλογίζοντο τὰς ὀλίγας ταύτας ἡμέρας τῆς συνεντεύξεως αὐτῶν ὡς τὰς ἀρίστας τοῦ βίου ἀναμνήσεις. Ἀποχωρισθεὶς ὁ Γλοὺκ ἀπὸ τοῦ φίλου ποιητοῦ ἐπεσκέφθη τὸν εὐεργέτην αὐτοῦ Χριστιανόν, ὅστις χάριν κυνηγίου μετέβη εἰς τὸ χωρίον Τζβαϊμπρύκεν, ἔπειτα δ' ἐδέχθη καὶ τὴν πρόσκλησιν τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Μαννχάϊμ, παρ' ᾧ ἔτυχεν ὁ μουσικὸς ἐκτάκτων τιμῶν, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Βιέννην.

Ἐκεῖ ἤρχισε νὰ μελοποιῇ δύο μελοδράματα, τὸν «Ῥολάνδον» καὶ τὴν «Ἀρμίδαν». Ἐν ταύτῳ δ' ἐπεξειργάζετο χάριν τοῦ ἐν Παρισίοις θεάτρου τὴν «Ἄλκηστιν», ἥτις παρεστάθη τῷ

1770 καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπέτυχεν, ὕστερον δὲ βαθμηδὸν ἤρχισε νὰ εὐαρεστῇ. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι αὐτὸς ὁ μουσουργός, ὅστις ἔσπευσε νὰ παρευρεθῇ, ἀνεφώνησε μετὰ τὴν παράστασιν «Ἔπεσεν ἡ Ἄλκηστις», ἀλλ' οἱ φίλοι αὐτοῦ οὐδόλως ἀπεθαρρύνθησαν, ἐξ ἐναντίας δὲ εἰς τούτων συνεπλήρωσε τὴν ἀπελπιστικὴν φράσιν τοῦ Γλοὺκ εἰπών: «Ναὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ!» Ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ δύο ἔργων ἡ μὲν «Ἀρμίδα» τοσοῦτον ἐπεδοκιμάσθη ἐν Παρισίοις τῷ 1777, ὥστε οἱ θιασῶται τοῦ Γλοὺκ ἔστησαν ἀδείᾳ τοῦ βασιλέως τὴν κολοσσιαίαν προτομὴν αὐτοῦ ἐν τῷ θεάτρῳ μετὰ τῆς ἁπλῆς μὲν ἀλλὰ βαρυσημάντου ἐπιγραφῆς:

«Musas praeposuit Sirenis»

ὅ ἐστι: «προέκρινε τὰς Μούσας τῶν Σειρήνων», ὁ δὲ «Ῥολάνδος» ἐρρίφθη ὑπὸ τοῦ μουσουργοῦ εἰς τὸ πῦρ λίαν ὀργισθέντος ἕνεκα τοῦ ἑξῆς γεγονότος. Μετὰ τὰς τιμὰς αἵτινες ἀπενεμήθησαν τῷ Γλοὺκ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τῆς «Ἀρμίδας», ἡ ἀντίπαλος μερὶς προσεκάλεσεν εἰς Παρισίους τὸν περιώνυμον Ἰταλὸν συνθέτην Πιτσίνην, εἰς ὃν ἀνέθεσε καὶ τὴν μελοποίησιν τοῦ «Ῥολάνδου», οὗτινος ἡ ἐπιτυχὴς παράστασις ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν θιασωτῶν τῆς ἰταλικῆς μουσικῆς. Ὁ γηραιὸς τότε Γλοὺκ ὀργισθεὶς καὶ λυπηθεὶς ἐπὶ τῷ γεγονότι ἀπέσυρε τὸν «Ῥολάνδον» καὶ καταλιπὼν τοὺς Παρισίους μετέβη πάλιν εἰς τὴν προσφιλῆ αὐτῷ Βιέννην, ἐν ᾗ ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ, ἣν ἀπῄτει καὶ ἡ ἡλικία αὐτοῦ, ἐπεδόθη εἰς τὸ τελευταῖον τῶν ἀριστουργημάτων, τὴν «Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις», ἧς τὴν ὑπόθεσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γνωστῆς τοῦ Εὐριπίδου τραγῳδίας ἐπεξειργάσθη νεαρός τις γάλλος ποιητής, ὁ Φραγκῖσκος Γκυγιάρ. Ὡς λέων, ἂν καὶ γεγηρακώς, ἔχων συναίσθησιν τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἐνέτεινε πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ὁ Γλοὺκ καὶ μετὰ ἐνδελεχεῖς σπουδὰς ἔφθασεν εἰς Παρισίους τῷ 1778, ἔνθα μετὰ ἑξάμηνον σχεδὸν ἐπανειλημμένην δοκιμὴν παρεστάθη τὸ ἔργον κατὰ Μάϊον τοῦ 1779.

Ἔπρεπε νὰ εἶναί τις σύγχρονος μάρτυς τῶν τότε ἐν Παρισίοις ἐκτυλισσομένων σκηνῶν, ἵνα καταστήσῃ δῆλον μετὰ πόσης ἐναγωνίου ἀνυπομονησίας ἀνεμένετο ἡ κρίσιμος ἡμέρα τῆς παραστάσεως τοῦ νέου ἀριστουργήματος. Δεινὸς ἀγὼν καὶ ἐμπαθὴς μεταξὺ τῶν λεγομένων Γλουκιστῶν καὶ Πιτσινιστῶν ἐξήφθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε πάντα τὰ λοιπὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα ἦσαν μηδὲν συγκρινόμενα πρὸς τὴν πεισματωδεστάτην ταύτην μουσικὴν διαμάχην, ἧς ἡ ἱστορία τῆς μουσικῆς οὐδὲν ἕτερον ὅμοιον παράδειγμα ἀναφέρει. Ἡ πάλη ἔτι μᾶλλον ἐδεινώθη, ὅτε ἐγένετο γνωστόν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πιτσίνης ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν μελοποίησιν τῆς αὐτῆς τραγῳδίας καὶ ὅτι τούτου τὸ μελόδραμα ἔμελλε νὰ προηγηθῇ. Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς αὕτη τῶν ἀντιπάλων τοῦ Γλοὺκ ἐματαιώθη, διότι ἡ διεύθυνσις τοῦ θεάτρου κατ' ἀνωτέραν καὶ ἄμεσον διαταγὴν τῆς βασιλίσσης συγκατετέθη νὰ παρουσιάσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς πρῶτον τὸ τοῦ Γλοὺκ ἔργον. Ἡ ἐπιτυχία τούτου ὑπερηκόντισε πάντα τὰ προηγούμενα ἔργα· ἦτο τόσῳ λαμπρὰ καὶ τόσῳ πανίσχυρος, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἐν μεγίστῃ τοῦ πλήθους συρροῇ ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» ἐβασίλευεν ἐν τῷ θεάτρῳ. Πρὸ τοῦ θαυμασίου δὲ τούτου ἔργου τοῦ 65ετοῦς γέροντος καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιπάλων ἡ σημαία ἐταπεινώθη. «Δὲν γνωρίζω» ἔγραψέ τις τούτων «ἂν ὅ τι ἠκούσαμεν εἶναι μουσική· ἴσως εἶναι ἄλλο τι ἔτι ἀνώτερον καὶ καλήτερον τῆς μουσικῆς· λησμονεῖ τις τὸ παρὸν καὶ παρίσταται θεατὴς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τραγῳδίας.»

[Ἕπεται τὸ τέλος]

Ἐν Ὀδησσῷ. Α. Μ.

ΤΙΚΙ—ΤΑΚ

Στὴ ζεστὴ καμαροῦλα φέγγ' ἡ λάμπα θαμπά. . .
Τὸ παιδὶ ποῦ πεθαίνει τὸ κεφάλι ἀκουμπᾷ
'ς τὸ λευκὸ προσκεφάλι,
τὰ μισόκλειστα μάτια ἔχει ἀκόμα νωπά. . .
Κρεμασμένο παρέκει τὸ ρολόγι κτυπᾷ
καὶ μετρᾷ τὴ ζωή του μ' ἀγωνία μεγάλη:
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Γιατρικὰ 'ς τὸ τραπέζι, 'ς τὸ νυπτῆρα, παντοῦ,
— ντροπιασμένα τουφέκια νικημένου στρατοῦ
ποῦ 'ς τὴ μάχη πατιέται —
ντροπιασμένα προβάλλουν τὴ δειλή των θωριά·
ἡσυχία θανάτου μολυβένια, βαρειά,
ἡσυχία θανάτου γύρω-γύρω σκορπιέται. . .
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Ἡ μητέρα 'ς τὸ πλάγι μ' ἕνα βλέμμα βαρύ,
μὲ σκυφτὸ τὸ κεφάλι καὶ μὲ πόνο θωρεῖ
τὸ παιδὶ 'ς τὸ κρεββάτι·
κουρασμένη ἀπὸ λύπη καρτερεῖ νηστική,
τρεῖς ἀτέλειωταις μέραις καὶ τρεῖς νύκτες ἐκεῖ
καθιστὴ 'ς τὸ σκαμνί της δὲν ἐσφάλισε μάτι.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Νὰ τὸ σώσῃ γυρεύει μὰ δὲν εἶνε γραφτό. . .
— Ἕνα μοῦμεινε, Χάρε, μὴν τὸ παίρνεις κι' αὐτό,
Χάρε ἀχόρταγε, κλέφτη! . . .
Καὶ τὰ μάτια σηκόνει 'ς τὴν εἰκόνα ψηλὰ
καὶ κατάρ' ἀνεβαίνει ὡς τὴ γλῶσσαν, ἀλλὰ
πρὶν νὰ φθάσῃ 'στὰ χείλη μέσ' στὰ σπλάχνα τ' ἀνεπέφτει.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Ξάφνω νοιώθει τὰ μέλη τοῦ κορμιοῦ της βαρειά·
στρέφει ἀγάλια τὴν ὄψι πρὸς τὴν ἄλλη μεριά,
τὸ κεφάλι της γέρνει·
μαύρου λήθαργου βῦθος τὸν καϋμό της νικᾷ
καὶ τὰ μάτια της κλείνει, καὶ τὸν ὕπνο ἀγροικᾷ
ποῦ ἀπ' τὰ βάθη τοῦ πόνου μαῦρα ὀνείρατα φέρνει...
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ.

Κάποιος μπῆκε ἀπ' τὴ θύρα· λευκὰ ροῦχα φορεῖ·
θλιβερὰ τὴν σιμόνει, θλιβερὰ τὴν θωρεῖ
καὶ τὴν πιάνει ἀπ' τὸ χέρι.
— Σήκω, λέγει, νὰ πᾶμε· τρέμ' ἡ πούλια, ἡ αὐγὴ
τὰ φτερά της τινάζει νὰ καταίβῃ 'ς τὴ γῆ·
σήκω, μάνα, νὰ πᾶμε, μᾶς προσμένει τ' ἀσκέρι.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Καὶ σηκόνετ' ἡ μάνα καὶ σκυφτὰ ἀκολουθᾷ...
Ἔχει ἐκεῖνος λυμένα τὰ μαλλιὰ τὰ ξανθὰ
ὡς τὰ πόδια του κάτου·
εἶν' ὡραῖος 'ς τὴν ὄψι, μοιάζει πλᾶσμα τοῦ νοῦ
ποῦ ἀπ' τὴ χώρα κατέβη τοῦ γαλάζιου οὐρανοῦ
καὶ 'ς τὸν κόσμο βαδίζει μὲ κλειστὰ τὰ φτερά του.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Ἔτσι φθάνουν οἱ δυό των 'ς ἕναν κάμπο πλατὺ
ποῦ μαυρίζει ἀπὸ κόσμο καὶ 'ς τὴ μέση κρατεῖ
καρμανιόλα στημένη.
Καὶ κυτταζ' ἡ μητέρα κι' ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ,
ἀνυπόμονο' εἶν' ὅλοι καὶ μιλοῦν βιαστικοὶ
κι' ὁ καθένας των κάτι μὲ λαχτάρα προσμένει.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Ἀπ' τὴν ἄκρη τοῦ δρόμου δεξιᾷ τ' ἀνοιχτοῦ,
μέσ' 'ς ἀτέλειωτα νέφη καὶ πυκνὰ κορνιαχτοῦ
ἕν' ἁμάξι προβάλλει,
καὶ χυμοῦν τ' ἄλογά του καὶ τὸ σέρνουν γοργά.
— Ὁ κατάδικος φθάνει, λέγει κάποιος σιγά,
— Ὁ κατάδικος φθάνει ψιθυρίζουν οἱ ἄλλοι.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Μ' ἕν' ἀλλόκοτο φόβο στρέφ' ἡ μάνα νὰ 'δῇ...
Τὸ παιδὶ ποῦ πεθαίνει, τὸ μικρό της παιδὶ
ποῦ μὲ πόνο εἶχε θρέψει,
γιὰ κακοῦργο τὸ βλέπει μέσ' 'ς τ' ἁμάξι κλειστό,
σὰν νὰ πέρασαν χρόνια καὶ μεγάλωσ' αὐτὸ
κ' εἶχε κάποιον σκοτώσει, κ' εἶχε χρήματα κλέψει.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

— Ἄχ! παιδί μου, φωνάζει, τ' εἶν' αὐτὰ ποῦ θωρῶ;
Δὲν ἐπέθαινες τότε νὰ σὲ κλάψω μωρὸ
μέσ' 'ς τὰ σπάργαν' ἀκόμα;
Καὶ χυμᾷ 'ς τὸ παιδί της μὲ λαχτάρα κι' ὁρμή,
μὰ τὰ πόδια της τρέμουν, δὲν βαστοῦν τὸ κορμί,
καὶ σωριάζετ' ἡ δόλια 'ς τὸ ματόβρεκτο χῶμα.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Κι' ἀπ' τὸν κρότο ποῦ κάνει γιὰ νὰ πέσῃ 'ς τὴ γῆ,
κι' ἀπ' τὸν πόνο ποῦ νοιώθει 'ς τῆς καρδιᾶς τὴν πληγὴ
κι' ἀπ' τὸ φόβο τὸν ξένο,
ἐτινάχθηκ' ἡ μάνα καὶ ξυπνᾷ μὲ παλμό...
Στὸ πλευρό της κοιμᾶται παγωμένο, χλωμό,
'ς τὸ πλευρό της κοιμᾶται τὸ παιδὶ πεθαμένο.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

Στὴ ζεστὴ καμαροῦλα φέγγ' ἡ λάμπα θαμπά...
Τὸ παιδὶ πεθαμένο τὸ κεφάλι ἀκουμπᾷ
'ς τὰ σγουρὰ τὰ μαλλιά του,
τὰ μισόκλειστα μάτια ἔχει ἀκόμα νωπά...
Κρεμασμένο παρέκει τὸ ρολόγι κτυπᾷ
κ' εἶν' οἱ κτύποι του τώρα μοιρολόγια θανάτου.
Τίκι-τάκ, τίκι-τάκ!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

Κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἐκπαιδευτικοῦ Μουσείου (Educational Museum) ἱδρύθησαν εἰς πλείστας μεγάλας πόλεις τοῦ πολιτισμένου κόσμου ἀπὸ τοῦ 1856 καὶ ἐντεῦθεν, παιδαγωγικὰ ἱδρύματα, διαφέροντα κατὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν σπουδαιότητα, ἀλλ' ἀποβλέποντα πάντα εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ὁ σκοπὸς οὗτος εἶνε ἡ περισυλλογὴ πάντων τῶν βιβλίων, τῶν διδακτικῶν ὀργάνων, τῶν σχολικῶν ἐπίπλων, τῶν σχεδίων ἐκπαιδευτικῶν κτιρίων καὶ ὅλων τῶν ἀφορώντων ἐν γένει εἰς τὴν παιδείαν, ὅπως ἐκ τῆς συγκριτικῆς μελέτης αὐτῶν καθιστῶνται μᾶλλον αἰσθηταὶ αἱ γινόμεναι παιδαγωγικαὶ πρόοδοι καὶ ἐν πληρεστέρᾳ γνώσει τῶν πραγμάτων ἐφαρμόζωνται ἑκάστοτε αἱ σχολικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ τελειοποιοῦνται αἱ τῆς διδασκαλίας μέθοδοι.

Ὡς εἴπομεν, τὸ πρῶτον τοιαύτης φύσεως ἵδρυμα εἶνε τὸ ἐν Soulth Kensigton τοῦ Λονδίνου Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον. Ἀφορμὴν δὲ πρὸς ἵδρυσιν αὐτοῦ ἔλαβεν ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκ τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως τοῦ 1851. Τὸ Μουσεῖον τοῦτο περιέχει βιβλιοθήκην ἐκ 50 περίπου χιλιάδων τόμων ἀναγομένων εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ εἴδη τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ πολυτίμους φυσιογραφικὰς συλλογάς, πρὸς χρῆσιν ἰδίως τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Διδασκαλείου.

Εὐθὺς κατόπιν ἱδρύθη ἕτερον Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον εἰς Ἄνω Καναδᾶν κατὰ τὸ 1856· τοῦτο, καίπερ περιωρισμένον, περιέχει τμῆμα σχολικόν, τμῆμα γεωργικόν, τμῆμα βιομηχανικὸν καὶ τμῆμα καλλιτεχνικόν.

Μετὰ ὀκτὼ ἔτη, κατὰ τὸ 1864, συνέστη ἐν Πετρουπόλει «Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον τῶν Στρατιωτικῶν Σχολῶν», τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1871 συνενωθὲν μετὰ τοῦ Μουσείου τῶν Ἐφηρμοσμένων Ἐπιστημῶν, ἀποτελεῖ ἴδιον αὐτοῦ τμῆμα.

Κατὰ τὸ 1871 ἀνάλογον ἵδρυμα ἐνεφανίσθη ἐν Οὐασιγκτῶνι τῆς Βορειαμερικανικῆς Συμπολιτείας ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐθνικὸν Γραφεῖον Ἐκπαιδεύσεως». Τούτου κύριος σκοπὸς εἶνε αἱ ἀπογραφικαὶ ἔρευναι, κέκτηται ὅμως καὶ παιδαγωγικὴν βιβλιοθήκην πλουσιωτάτην καὶ ὡς παράρτημα αὐτῆς μικρὸν παιδαγωγικὸν μουσεῖον.

Ἡ Ρώμη κατὰ τὸ 1874 ἀπέκτησε λαμπρόν, ἀλλὰ ταχέως ἐκλεῖψαν «Μουσεῖον ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως».

Ἡ Ἑλβετία δὲν ὑστέρησεν ἐπὶ μακρόν. Κατὰ τὸ 1875 ἡ ἐν τῇ παιδείᾳ προέχουσα Ζυρίχη ἵδρυσε «Διαρκῆ Σχολικὴν Ἔκθεσιν», ταύτην δ' ἐμιμήθη κατὰ τὸ 1879 καὶ ἡ Βέρνη.

Οἱ δὲ Ὁλλανδοὶ διδάσκαλοι ἀπὸ τοῦ 1876 ἀπέκτησαν τῇ ἰδίᾳ πρωτοβουλίᾳ ἀξιόλογον «Σχολικὸν Μουσεῖον» ἐν Ἀμστελοδάμῳ.

Τὸ Γαλλικὸν Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον ἱδρύθη μόλις κατὰ τὸ 1879 ἐν Παρισίοις, ἀλλ' ἀνεπτύχθη τεραστίως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, ὑπερβὰν ἄλλα ἀρχαιότερα αὐτοῦ.

Αἱ Βρυξέλλαι ἀπέκτησαν «Σχολικὸν Μουσεῖον τοῦ Κράτους» τῷ 1880· ἡ Λισσαβὼν «Δημοτικὸν Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον» τῷ 1882· ἡ Μαδρίτη «Μουσεῖον τῆς Στοιχειώδους Παιδεύσεως» τῷ 1884.

Καὶ αὐτὴ ἡ Ἰαπωνία διατηρεῖ ἀπὸ τοῦ 1877 «Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον» εἰς Τόκιο, τοῦ ὁποίου ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς ἀνέρχεται εἰς 100 χιλιάδας φράγκων.

Εἰς δὲ τὸ Μελβοῦρνον τῆς Αὐστραλίας ἐλήφθη ὡς πρότυπον τῆς ἱδρύσεως ὁμοίου μουσείου τὸ Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον τῶν Παρισίων.

Ἄλλα ἀνάλογα ἱδρύματα ἥττονος σημασίας λειτουργοῦσιν εἰς μικροτέρας πόλεις, ἱδρυθέντα ἰδίως ὑπὸ σχολικῶν συλλόγων καὶ διδασκαλικῶν ἑνώσεων.

Πάντα ταῦτα ταῦτα τὰ σχολικὰ μουσεῖα, προσιτὰ ἐλευθέρως εἰς τὸ κοινόν, εἶνε ἰδίως βιβλιοθῆκαι. Τινὰ ὅμως παρέχουσι καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν. Οὕτω τὸ τῆς Πετρουπόλεως ἐξετάζει τὰ σχολικὰ σκεύη καὶ λοιπὰ ὑλικὰ καὶ γνωμοδοτεῖ περὶ τῶν ἀρίστων καὶ οἰκονομικωτάτων προτύπων. Διοργανοῖ δ' ἐπίσης διαλέξεις διὰ τὸ ἀνεπτυγμένον κοινὸν καὶ δημόσια ἀναγνώσματα διὰ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐργάτας.

Τὸ Ἰαπωνικὸν μουσεῖον τοῦ Τόκιο προμηθεύει μετὰ δοκιμασίαν τὰ ὄργανα τῆς φυσικῆς καὶ χημείας εἰς τὰ σχολεῖα.

Τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης δίδει τὰ πρότυπα τῶν σχολικῶν ἐπίπλων, συνιστᾷ παιδαγωγικοὺς ἀγῶνας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν παιδαγωγικῶν σπουδῶν καὶ βελτίωσιν τῶν μεθόδων τῆς διδασκαλίας, καὶ διενεργεῖ διαλέξεις ἀφορώσας εἰς τὴν στοιχειώδη παίδευσιν.

Ὡς πληρέστατον πάντων εἰς τὸ εἶδός του καὶ ἄριστα ὠργανωμένον δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον τῶν Παρισίων. Περὶ τούτου δ' ἐπιφυλάσσομεν εὐρύτερον λόγον, καθόσον ἄν ποτε ἀποκτήσῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀνάλογον μουσεῖον, ὡς πρότυπον αὐτοῦ θὰ ληφθῇ βεβαίως τὸ θαυμάσιον παρισινὸν ἵδρυμα τῆς ὁδοῦ Γαιλυσάκ, ὅπερ ὀφείλει ἡ Γαλλία εἰς τὸν μέγαν ἀληθῶς ἀναμορφωτὴν τῆς δημοτικῆς της παιδεύσεως, τὸν Ἰούλιον Φερρού. Δ*

ΓΝΩΜΑΙ

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Ἀδικεῖ πολλάκις ὁ μὴ ποιῶν τι, οὐ μόνον ὁ ποιῶν τι. **Μᾶρκος Ἀντωνῖνος**

Αἱ ὑψηλαὶ τῆς κοινωνίας θέσεις ὁμοιάζουσι τὰ βουνά, τὰ μακρόθεν τοσοῦτον ἁρμονικὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὄψιν φαιδρά, ὅτὲ μὲν παρθενικὴν ἐκ νεφελῶν ἐσθῆτα ἐνδεδυμένα, ὅτὲ δὲ ἐνθυμίζοντα διὰ τῆς χροιᾶς των τὸν χρυσὸν εἰς τοὺς ἐμπόρους ἢ τὴν πορφύραν εἰς τοὺς βασιλεῖς· ἀλλ' ἅμα τις ἀναβῇ εἰς τὴν κορυφήν, ὑπὸ τριβόλων, ἀκανθῶν καὶ θηρίων περικυκλοῦται. **Ἐμ. Ῥοΐδης**

Ὁ φιλόπονος εὐχῶν δὲν ἔχει χρείαν. Ὁ δι' ἐλπίδων τρεφόμενος κινδυνεύει νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης· οὐδὲν καλὸν ἄνευ κόπου.

Φραγκλῖνος

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΖΩΝΤΑΝΑ ΒΑΡΟΜΕΤΡΑ

Πολλὰ ἐκ τῶν ζῴων ἔχουσι τὸ φυσικὸν χάρισμα νὰ προαισθάνωνται τὴν ἐπερχομένην θύελλαν, ὅπως τὰ βαρομετρικὰ ὄργανα.

Ὁσάκις προαισθάνονται κακοκαιρίαν αἱ μέλισσαι, ἐξέρχονται λίαν πρωὶ ἐκ τῆς κυψέλης, δὲν ἀπομακρύνονται ἐκ τῶν πέριξ καὶ ἐπανέρχονται ἀμέσως ἀποκομίζουσαι μικρὰν ποσότητα μέλιτος· εἶνε δὲ ἐξαιρετικῶς ὀξύθυμοι καὶ προσβάλλουσι πάντα, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ.

Ἡ ἀράχνη στρέφεται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς φωλεᾶς της καὶ ἐνισχύει τὸ δίκτυόν της διὰ νέων νημάτων.

Αἱ νῆσσαι ὀρθοῦνται εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν, τανύουσι τὰς πτέρυγας καὶ κραυγάζουσιν ἀνήσυχοι.

Οἱ πετεινοὶ λαλοῦσιν εἰς ὥρας ἀσυνήθεις.

Οἱ βόες ὑψοῦσι τὸ ῥύγχος καὶ ὀσφραίνονται τὸν ἀέρα, συγχρόνως δὲ σπεύδουσιν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον.

Ὁ ὄνος καθίσταται μελαγχολικὸς καὶ ῥίπτει τὰ ὦτα πρὸς τὰ κάτω.

Οἱ θῶες καὶ αἱ ἀλώπεκες ὀυρλίζουν.

Οἱ μύρμηκες διακόπτουσι τὸ ἔργον καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὰ ὑπόγεια κρησφύγετά των.

Αἱ χελιδόνες πτερυγίζουσι χαμηλὰ ἐγγίζουσαι τὸ ἔδαφος.

Οἱ σπουργῖται κυλίονται εἰς τὸν κονιορτόν.

Οἱ γυμνοσάλιαγκοι ἐξέρχονται ἀπὸ τὰ ὑγρὰ καταφύγιά των.

Αἱ μυῖαι καθίστανται μᾶλλον ἐνοχλητικαί.

Ὁ βάτραχος τέλος τιθέμενος εἰς δοχεῖον κατὰ τὸ ἥμισυ πλῆρες ὕδατος, περιέχον καὶ μικρὰν κλίμακα ξυλίνην, κατέρχεται εἰς τὸν πυθμένα ἐπὶ τῇ προσεγγίσει βροχῆς.

Πλὴν τῶν ζῴων ὅμως καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι προαισθάνονται τὴν κακοκαιρίαν, ἰδίως οἱ ἀσθενικοὶ καὶ νευροπαθεῖς ἢ ἔχοντες ἐξησθενημένον μέρος τι τοῦ σώματος, παλαιὰς πληγάς, ῥευματισμούς, κάλους εἰς τοὺς πόδας· οὗτοι αἰσθάνονται περισσότερον πόνον, ὅταν τὸ βαρόμετρον κατέρχηται.

Οἱ φρενολόγοι παρετήρησαν, ὅτι οἱ παράφρονες εἶνε μᾶλλον ἐξηρεθισμένοι, ὅταν προσεγγίζῃ καταιγίς. Εἶνε δὲ ἄλλως γνωστὸν ὅτι ἡ παραφροσύνη ἰδίως ἐκδηλοῦται κατὰ Μάρτιον καὶ Σεπτέμβριον, ἤτοι κατὰ τὰς δύο ὥρας τῶν μεγάλων βαρομετρικῶν μεταβολῶν.

Ἐπίσης οἱ ἐξόχου πνευματικῆς δυνάμεως ἄνθρωποι, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶνε νευρασθενικοί, παθαίνονται ἐκ τῶν βαρομετρικῶν καταπτώσεων.

Ὁ Ζορδάνη ἐπρόβλεπε τὰς καταιγίδας ἀπὸ δύο ἡμερῶν. Ὁ Διδερὸ ἔλεγε: «Χάνω τὸν νοῦν μου, ὅταν φυσᾷ δυνατὸς ἄνεμος»· ὁ Ἀλφιέρης ἔγραφε: «Παραβάλλω τὸν ἑαυτόν μου μὲ βαρόμετρον· κατὰ τὸ βάρος τῆς ἀτμοσφαίρας μεταβάλλεται καὶ ἡ εὐχέρεια τὴν ὁποίαν ἔχω εἰς τὸ στιχουργεῖν, μεταπίπτω δὲ εἰς πλήρη ἠλιθιότητα, ὅταν φυσᾷ ὁ ἄνεμος τῆς θυέλλης καὶ τῆς καταιγίδος.»

Θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐπιστημονικὴ παρατήρησις καὶ ἔρευνα περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀτμο-

σφαιρικῆς πιέσεως ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νέων θαυμασίων ὀργάνων, ἅτινα διαθέτει ἡ ἐπιστήμη, τοῦ σφυγμογράφου, τοῦ φωνενδοσκοπίου καὶ ἄλλων.

Βεβαίως θὰ ἔλθῃ καὶ τούτου ἡ ὥρα καὶ δὲν θὰ βραδύνῃ ἴσως πολύ. Εἶνε ἄλλως εὐχερὴς τὴν σήμερον ἡ τεχνητὴ ὕψωσις καὶ ἐλάττωσις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως πρὸς ἐκτέλεσιν σχετικῶν πειραμάτων.

ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΕΚ ΜΙΚΡΩΝ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

Ἡ ἄρνησις τοῦ Καραϊσκάκη.

Ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν διενυκτέρευεν ἐν ὑπαίθρῳ κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Αἰγάλεω παρὰ τὸ Κερατσίνιον.

Ἦτο Δεκέμβριος μήν, ἡ δὲ νὺξ χιονώδης καὶ παγερά. Τοῦ Γιανίτση τὸ πλοῖον ὥρμει ἐν τῷ στενῷ εἰς ἐπικουρίαν, ὁ δὲ Γιανίτσης ἰδὼν τὴν κακοκαιρίαν ἔπεμψε τὴν λέμβον, ἵνα παραλάβῃ τὸν ἀρχηγὸν πρὸς διανυκτέρευσιν ἐν τῷ πλοίῳ.

Ἡ ἀποστολὴ εὗρε τὸν χαλύβδινον ἀρχηγὸν ὑπνώττοντα ὑπὸ τὴν κάππαν του, ἔχοντα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ βράχου, τὰ δὲ νῶτα ἐπὶ χιονοσκεποῦς θάμνου στηριγμένα. Ὁ Καραϊσκάκης ἀφυπνισθεὶς ἀνεπήδησε καὶ κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἀρματωλῶν ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὰς πιστόλας:

— Τί εἶνε, ὠρέ;

— Ἀρχηγέ, ἡ νύχτα εἶνε κρύα· ὁ καπετὰν Γιανίτσης σὲ προσκαλεῖ νὰ κοιμηθῇς σ' τὸ καράβι.

— Αἴ, καὶ εἶνε μεγάλο τὸ καράβι σας αὐτὸ καὶ τοὺς παίρνει ὅλους ἐκεῖνους γιά; εἶπε δεικνύων τοὺς στρατιώτας του.

— Ὄχι.

— Τότε φύγε!

Καὶ κατέπεσε πάλιν ὁ Καραϊσκάκης ὑπὸ τὴν κάππαν του.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἡ μετακίνησις τῆς γῆς.

Ἐκ τοῦ «Δελτίου τῆς Ἐμπορικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας» ἐρανιζόμεθα τὸ ἑξῆς φανταστικὸν πρόβλημα, ὅπερ ἔλυσεν ἐπὶ τοῦ πίνακος ἄγγλος μαθηματικός:

Ἡ γῆ ζυγίζει περίπου 120,000 τρισεκατομμύρια καντάρια· προσθέτομεν δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν εὑρίσκονται εἰς στενὰς σχέσεις μὲ τοιούτους ἀριθμούς, ὅτι ὁ ῥηθεὶς ἀριθμὸς συνίσταται ἐκ τοῦ 12 καὶ ἑξ 22 μηδενικῶν. Διὰ νὰ ἀνασηκωθῇ λοιπὸν τὸ βάρος τοῦτο τῶν 120,000 τρισεκατομμυρίων κανταρίων εἰς ὕψος ἑνὸς ποδός, ἔπρεπε νὰ ἐργασθῇ ἀτμομηχανή τις μὲ δύναμιν 10,000 ἵππων ἐπὶ 70 δισεκατομμύρια ἔτη ἢ ἐπὶ 70 ἑκατομμύρια χιλιετηρίδας. Ἡ ἀτμομηχανὴ ἤθελε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο καταναλώσει 40 τρισεκατομμύρια (4 καὶ 17 μηδενικὰ) λίτρας ὕδατος, δηλαδὴ πλειότερον ἢ ὅσον ἐκβάλλει ὁ πελώριος Μισσισιπῆς εἰς τὴν θάλασσαν ἐντὸς 60,000 ἐτῶν· τὰ ποσὰ ταῦτα τοῦ ὕδατος ἤθελον ἀρκέσει ὅπως καλύψωσιν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εἰς ὕψος 300 ποδῶν. Ἤδη ὅμως ἔρχεται ἡ σπουδαιοτέρα ἀνάγκη τῆς μηχανῆς: ἡ καύσιμος ὕλη. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ἡ μηχανὴ ἔχει λέβητας ἐργαζομένους καλῶς καὶ οἰκονομικῶς, θ' ἀρκέσωσι κατὰ τὰ 70 δισεκατομμύρια ἔτη 80,000 δισεκατομμύρια στατήρων ἀνθράκων. Ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν ἀνθράκων ἤθελε φορτωθῇ ἐπὶ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ, ἀπαιτοῦνται 200 δισεκατομμύρια ἅμαξαι. Τιθέμεναι κατὰ σειρὰν αἱ ἅμαξαι αὗται ἤθελον σχηματίσῃ συρμόν, δυνάμενον νὰ περιβάλῃ τὴν γῆν 45 ἑκατομ. φορᾶς, καὶ ἐὰν ἡ ἁμαξοστοιχία ἐκινεῖτο μὲ ταχύτητα 40 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, ἤθελε χρειασθῇ 5 ἑκατομ. ἔτη νὰ διαμετρήσῃ μόνον τὸ ἑαυτῆς μῆκος.

Τὰ αὐτοκίνητα εἰς τὸ Πυροβολικόν.

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐνεργοῦνται δοκιμαὶ περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν αὐτοκινήτων ἁμαξῶν εἰς τὸ πυροβολικὸν πρὸς μεταφορὰν πυροβόλων καὶ πυρομαχικῶν εἰς ὀρεινὰ μέρη.

Αἱ δοκιμαὶ αὗται στέφονται ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, καθ' ἃ δὲ βεβαιοῖ ἡ «Στρατιωτικὴ Ἐφημερίς» τῆς Βιέννης, κατωρθώθη ὁλόκληρος ὀρειβατικὴ πυροβολαρχία μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων ν' ἀναβιβασθῇ εὐχερῶς δι' αὐτοκινήτων μηχανῶν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὕψη.

Ὁ χρυσὸς τῆς θαλάσσης.

Ἐξ ἀναλύσεων γενομένων ἀπεδείχθη ὅτι τὸ θαλάσσιον ὕδωρ περιέχει περὶ τὰ 5 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου κατὰ τόνον. Ἐπειδὴ τὸ ὅλον ποσὸν τοῦ θαλασσίου ὕδατος ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 1,830,033,272,000 ἑκατομμύρια τόννων, ὁ ἐν αὐτῷ περιεχόμενος χρυσὸς ἔχει βάρος 10,250 ἑκατομμύρια τόννων.

Ἵνα ἐννοήσῃ τις τὸν καταπληκτικὸν ὄγκον τῆς ποσότητος ταύτης ἀκεῖ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων ἐξαχθεὶς χρυσὸς δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 5,300 τόννους.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Ἡ φωτοκία τῶν ὀρνίθων.

Τὴν φωτοκίαν τῶν ὀρνίθων δυνάμεθα νὰ ἐξεγείρωμεν δίδοντες εἰς αὐτὰς σῖτον ἀσβεστωμένον, ὃν παρασκευάζομεν ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν μίαν ὀκᾶν ἀσβέστου καὶ τὴν σβύνομεν εἰς 10 ὀκάδας ὕδατος θερμοῦ, ὅπερ ἀναμιγνύομεν καλῶς διὰ ῥάβδου. Θέτομεν ἀκολούθως τὸν σῖτον εἰς σωρὸν κωνικὸν καὶ χύνομεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν διαλελυμένην ἄσβεστον, μεθ' ὃ ἀναμιγνύομεν διὰ ξυλίνου πτύου, ἵνα ποτισθῶσιν ὅλοι οἱ κόκκοι. Ὁ τοιοῦτος σῖτος δὲν βλάπτει τὰς ὄρνιθας, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως νὰ μὴ παραταθῇ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ — 2032